

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR SVENSKA SPRÅKET

GU-ISS-2016-03

Specificitetshypotesen

Om preteritumformer med referens till nutid och framtid

Per Malm

Forskningsrapporter från institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet
Research Reports from the Department of Swedish

ISSN 1401-5919

www.svenska.gu.se/publikationer/GU-ISS

Sammandrag

I svenskan har preteritumformen vanligtvis referens till dåtid (Teleman, Hellberg & Andersson 1999c:204). Ibland används den dock för att uttrycka nu- eller framtidsreferens som t.ex. i följande mening: *Oj vad fin din klänning var!*, dvs. personen tycker att klänningen är fin vid talögonblicket. Sådana fall kallar jag *inkongruent preteritum*.

Tidigare förklaringar, eller beskrivningar, av inkongruent preteritum har pragmatiska förtecken (Teleman m.fl. 1999c:226–228), bl.a. som ett resultat av subjektiva uttryck för förvåning eller artighet, här kallat *SAG-hypotesen*. SAG-hypotesens förklaringar av inkongruent preteritum är dock något problematiska och glider in i varandra. Här jämförs SAG-hypotesen med vad jag kallar *specificitetshypotesen*: att talare använder inkongruent preteritum med både specifik referens och nutidsreferens för att undvika en generell utsaga. Resultatet visar att specificitetshypotesen bättre förklarar inkongruensen än SAG-hypotesen.

I 629 inkongruenta fall av preteritum i diskussionsforumet *Familjeliv* har samlats in via en korpusbaserad metod (Tognini-Bonelli 2001) med verktyget *Korp* (Borin, Forsberg & Roxendal 2012). Resultaten antyder att ett skifte från inkongruent preteritum till presens leder till generell referens, likt följande satser: (i) *ost och kex **passade** bra ihop*, (ii) *ost och kex **passar** bra ihop*. Exempel (i) är inte generaliserande som (ii), utan specifik, dvs. att den endast gäller för någons specifika upplevelse av kombinationen ost och kex, inte att dessa livsmedel generellt passar bra ihop. Jag argumenterar för att sådana fall förklaras av specificitetshypotesen.

Det finns visst stöd för specificitetshypotesen. Inkongruent preteritum kan t.ex. inte modifieras av generiska satsadverbial (t.ex. *alltid* eller *aldrig*) utan att förlora sin inkongruens. Dessutom förekommer inkongruent preteritum sällan tillsammans med vissa subjektiva fraser, (t.ex. *enligt mig*). Detta antyder att subjektiva markörer är kommunikativt redundanta då specifik referens här ofta är subjektiv. Tidigare pragmatiska förklaringar kan då även kopplas till en förklarande semantik.

För vidare studier föreslås en korpusdriven metod för materialinsamling för att undersöka om inkongruent preteritum förekommer i andra former och om specificitetshypotesen förklarar dessa. Men generell referens har också kopplats till nominalfraser (Hellberg 1987). Därför föreslås också en beskrivande grammatik av inkongruenta preteritum i vilken man antar symboliska enheter som sträcker sig över ordnivå.

Nyckelord: *värderande preteritum, modifierande preteritum, genericitet, specificitet, mirativitet, evidentialitet, tempus*

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Modifierande och värderande preteritum: en diffus distinktion	2
1.2	Syfte och frågeställningar	3
1.3	Några generella observationer av inkongruent preteritum	4
2	Teori	6
2.1	Några övergripande utgångspunkter och konventioner	6
2.2	Värderande och modifierande preteritum	7
2.2.1	Evidens och evidentialiet	9
2.2.2	Mirativer: pragmatiska markörer för oväntad information	11
2.3	Genericitet och specificitet: generell och specifik referens	12
2.3.1	Modalitet och preteritum	14
3	Material och metod	15
3.1	Materialinsamling	15
3.1.1	Modifierande preteritum: DAGS-SATSER och DÅSÅNUDÅ-SATSER	16
3.1.2	Värderande satser: EXPRESSIVA, DET-INLEDDA och DEFINITA .	18
3.2	Metod: semantisk och distributionell analys	19
3.2.1	Temporal inkongruens	20
3.2.2	Semantiskt test för att skilja generiska satser från specifika . . .	21
3.2.3	Analys av mirativitet, evidentialitet och genericitet	22
4	Resultat	24
4.1	Semantisk analys: antal inkongruenta förekomster	24
4.2	Drag och kriterier för värderande och modifierande preteritum	27
4.2.1	Modifierande preteritum: inte bara planering och artighet	32
4.2.2	Värderande preteritum: inte bara ett uttryck för förvåning	36
4.3	Genericitet och specificitet i inkongruenta satser	38
4.3.1	Distributionell analys av adverbial i inkongruenta satser	44
5	Avslutning	49
5.1	Formella observationer samt SAG-hypotesens förklaringsvärde	49
5.2	Specificitetshypotesens förklaringsvärde	51
5.3	Diskussion av resultaten	52
5.4	Slutord	53
6	Appendix I: söksträngar	57
7	Appendix II: verbtyper och deras frekvens	58

Tabeller

Tabell 1	Indexerad lista över korpusar som använts i materialinsamlingen . . .	15
Tabell 2	Sammanfattning av resultat för tvetydighetstest i absoluta tal och i procent relativt antalet förekomster av preteritumformer	27
Tabell 3	Formella och betydelserelaterade kriterier och drag för värderande preteritum	28
Tabell 4	Formella och betydelserelaterade kriterier och drag för MOD preteritum	30
Tabell 5	Förekomster av evidentiella verbfrastyper i absoluta tal	34
Tabell 6	Frekvensadverb i satser i preteritum och presens innan SBJP i absoluta tal	45
Tabell 7	Frekvensadverb i satser i preteritum och presens efter SBJP i absoluta tal	45
Tabell 8	Generiska adverb innan SBJP i absoluta tal	45
Tabell 9	Generiska adverb efter SBJP i absoluta tal	46
Tabell 10	Subjektiva fraser i satser i preteritum och presens innan SBJP i absoluta tal	46
Tabell 11	Subjektiva fraser i satser i preteritum och presens efter SBJP i absoluta tal	47
Tabell 12	Söksträngar i avsnitt 3.1	57
Tabell 13	Sammanställning av verbtyper och deras förekomster utifrån samtliga av de entydiga fallen av inkongruent preteritum	58
Tabell 14	Sammanställning av verbtyper och deras förekomster i satstyper som förknippas med värderande preteritum	59
Tabell 15	Verbtyper och deras förekomster i DÅ-SÅ-NU-DÅ-SATSER	60
Tabell 16	Verbtyper och deras förekomster i EXPRESSIVA SATSER	60
Tabell 17	Verbtyper och deras förekomster i DET-INLEDDA SATSER	61
Tabell 18	Verbtyper och deras förekomster i DEFINITA SATSER	61

1 Inledning

Den här uppsatsen handlar främst om en sak: hur tempusformerna presens och preteritum ibland markerar den semantiska oppositionen mellan generisk och specifik referens (Teleman, Hellberg & Andersson 1999c:354). Med specifik referens menas att talaren med preteritum signalerar att hen syftar på något förhållande eller tillstånd som endast gäller för ett specifikt tillfälle eller en specifik samling av tillfällen och inte alla sådana tillfällen eller tillstånd, vilket vore en generisk referens. Fundera över den specifika betydelsen hos preteritum i exempel 1a–c nedan.¹

- (1) a. Det *gick* bra att ta med sig geten på planet, så vi tar med vår till Bali. (S)
b. Det *var* tråkigt att läsa om din farmor och din mans mormor. Även om de kanske båda var gamla och sjuka är det ändå förluster som känns. (FL11)

Vad skulle kunna hända om talaren använde presens istället? Ett skifte till presens i exempel 1a skulle antyda att det alltid går bra att ta med getter på flygresor. Fundera på följande utväxling mellan talare A och B: A: *Det går bra att ta med sig geten på planet.* B: *Vad bra, då gör jag det också.* Problemet är att talare A kanske har ett särskilt gettillstånd, vilket B saknar. Det kan då uppstå social friktion mellan A och B när B blir getnekad vid incheckningen. Det är något tillspetsat, men en generisk läsning hade kunnat undvikas i preteritum. En sådan läsning är kanske tydligare i exempel 1b där presens antyder två saker: (i) att det alltid är tråkigt att läsa om förluster i allmänhet eller (ii) att det alltid är tråkigt att läsa om just den här personens förlust. Det är därför rimligt att vi ibland väljer preteritum istället för presens för att t.ex. undvika att lämna information som skulle kunna vara missvisande eller rentav för att undvika att såra någon, vilket följande utväxling antyder: A: *Det är tråkigt att läsa om din farmor.* B: *Men läs inte då om det är så tråkigt!* Men, varför handlar uppsatsen om en sådan opposition? Svaret på frågan bottnar i två problem.

¹ Vidare markeras mina egna (skrivbords)exempel med förkortningen S och autentiska exempel ur korpussamlingen *Familjeliv* med förkortningen FL med index 1–12 för olika korpusar (se avsnitt 3.1 för mer information). Texter ur FL kommer ur diskussionsforum med samma namn. Fortsättningsvis (om inget annat sägs) gäller att markeringar i kursiv för samtliga exempel ur FL är mina egna och ”skrivfel” i dessa är enskilda skribenters.

Det första problemet gäller varför preteritumformen i vissa typer av former ibland tidfäster en händelse till nutid eller framtid (se bl.a. Kjederqvist (1898) och Aijmer (1984)). Vilka dessa former är och hur dessa oväntade tidfästningar har hanterats beskrivs närmare i avsnitt 1.3. Det andra problemet är ett resultat av det första problemet, dvs. att de förklaringar och beskrivningar ämnade att lösa det första problemet delvis verkar missvisande. Låt oss därför ta som utgångspunkt den förklaring som tycks starkast i termer av att kunna förklara flest fall av preteritum med nutids- och framtidsreferens. En sådan förklaring finns i *Svenska Akademiens Grammatik* i kategorierna värderande och modifierande preteritum (hänvisas fortsättningsvis till som SAG eller Teleman m.fl. (1999a)–(1999c) för olika band).

1.1 Modifierande och värderande preteritum: en diffus distinktion

Enligt Teleman m.fl. (1999c:204) är basen i vårt tempussystem tvådelat; å ena sidan har vi *preteritum*, tempusformen som ofta används för att tidfästa en aktion i dåtid, å andra sidan *presens*, formen som ofta används för att tidfästa en aktion i nutid eller framtid. Ibland fyller dock preteritum andra funktioner. Exempel 2a–d nedan visar tre sådana fall ur SAG och ett ur FL8 vilka kan betraktas som *värderande* (VÄRD) och *modifierande preteritum* (MOD) (a.a. 1999c:226–228):

- (2) a. Capri *var* verkligen vackert! [jfr. Capri *är* verkligen vackert!] [VÄRD]
- b. Vad bra den boken *var*! [jfr. Vad bra den boken *är*!] [VÄRD]
- c. Då *var* krysset löst då. Ses [...]! [jfr. Då *är* krysset löst då.] (FL8) [MOD]
- d. Hur *var* namnet? [jfr. Hur *är* namnet?] [MOD]

Det är ju inte så att personerna i exempel 2a–b menar att Capri har upphört att vara vackert, eller att boken har upphört att vara bra. Liknande gäller för exempel 2c–d. Exempel 2c är skrivet i ett diskussionsforum där man löser melodikrysset tillsammans. Det är mindre troligt att talaren meddelar att krysset tidigare har varit löst, men nu är olöst igen och sedan säger *Ses nästa vecka!* till de andra i forumet. Det är heller inte troligt att talaren i exempel 2d antyder att personen i fråga tidigare har haft ett annat namn än vad hen har nu, vilket av okänd anledning efterfrågas.

Det första problemet i avsnitt 1 rör exempel som 2a–d. Om preteritum har nutidsreferens, så avviker detta bruk från tendensen i svenskan att preteritum vanligtvis tidfäster aktioner till dåtid (Teleman m.fl. 1999c:204). Jag kallar fortsättningsvis sådana fall av preteritum för *inkongruenta* till skillnad från de *kongruenta* som tidfäster en aktion till dåtid. Värderande och modifierande preteritum kännetecknas alltså av inkongruens.

Givet det andra problemet introduceras här kort huvuddragen för värderande och modifierande preteritum. Enligt Teleman m.fl. (1999c:226–228) är två utmärkande drag för den förstnämnda att det ofta ger uttryck för förvåning (som över Capris skönhet och bokens kvalitet i exempel 2a–b) och att det ofta uttrycker en subjektiv värdering genom

adverb/adjektiv. Vidare menas att den sistnämnda kategorin ofta beskriver något planlagt eller tidigare känt faktum (exempel 2c ovan), eller att det används i artighets syfte för att framställa en uppmaning eller fråga mer försynt (exempel 2d). Dessa beskrivningar verkar kunna stämma in på exemplen ovan. Men hur ska uttrycket hanteras i exempel 3a nedan där skribenten fäller en subjektiv värdering över en planerad händelse, eller i exempel 3b där någon verkar uttrycka förvåning över ett tidigare känt faktum? Är de modifierande eller värderande?

- (3) a. Nu *var* det *äntligen* dags, i morgon åker vi till Cypern. (FL8)
b. Så *var* det vardag igen då! Oj vad tiden går fort ... (FL3)

Distinktionen mellan värderande och modifierande preteritum är i exempel 3a–b diffus. Det tycks därför finnas en möjlighet till att hitta en bättre förklaring på liknande fall av inkongruent preteritum. Det verkar då rimligt att undersöka vad som i tidigare beskrivningar är värt att ta vara på och vad som kan förbättras. Ett sätt att göra detta är att jämföra hypotesen om värderande och modifierande preteritum (fortsättningsvis *SAG-hypotesen*), med *specificitetshypotesen*, dvs. att inkongruent preteritum uppstår då talare uttrycker satser med både specifik referens och nutids- eller framtidsreferens för att undvika en potentiell generisk utsaga.

1.2 Syfte och frågeställningar

I avsnitt 1 kopplas två problem till inkongruent preteritum: (1) det är oklart varför det används i svenskan, och (2) modellen i SAG – dvs. värderande och modifierande preteritum – förklarar inte riktigt vissa inkongruenta fall. Problem 2 har presenterats i avsnitt 1.1, men vi har att diskutera det första problemet närmare (se avsnitt 1.3).

Syftet med uppsatsen är att jämföra hur väl SAG-hypotesen och specificitetshypotesen förklarar fall av inkongruent preteritum. Undersökningen av SAG-hypotesen kan brytas ned i fråga 1–2 nedan relaterade till de betydelse drag som urskiljs i avsnitt 1.1 ovan, och specificitetshypotesen kan formuleras om till fråga 3 nedan.

1. Hur stor del av de inkongruenta fallen av preteritum kan förklaras som uttryck för subjektiva värderingar och förvåning, dvs. värderande preteritum?
2. Hur stor del av de inkongruenta fallen av preteritum kan förklaras som uttryck för artighet och/eller planlagda aktiviteter, dvs. modifierande preteritum?
3. Hur stor del av de inkongruenta fallen kan förklaras som att vi använder inkongruent preteritum för att uttrycka specifik referens med nu-/framtidsreferens för att undvika en generisk utsaga?

För att ta reda på vilken hypotes som förklarar flest inkongruenta fall behövs även ett material att utgå ifrån. Jag behöver också följande: (i) en tydligare definition av inkongruent preteritum än den som hittills använts, (ii) en redogörelse för hur materialet ska

samlas in, och (iii) en metod för att särskilja inkongruent preteritum och kongruent preteritum. Punkt (i–ii) besvaras i avsnitt 3.1 där bl.a. en korpusbaserad metod presenteras för insamlingen av de inkongruenta fallen. Punkt tre hanteras genom ett semantiskt test för tvetydighet, vilket beskrivs närmare i avsnitt 3.2.1.

Det är ännu något oklart vad som menas med subjektiva värderingar, förvåning, artighet och planlagda aktiviteter (i fråga 1–2 ovan). Dessa betydelserelaterade drag diskuteras och preciseras närmare under avsnitt 2. Där preciseras även begreppen *genericitet* och *specificitet* som är kopplade till fråga 3 ovan. De metoder som används för att undersöka kopplingen mellan inkongruent preteritum och dessa teorier beskrivs närmare under avsnitt 3.2.

Genom att jämföra svaren på fråga 1–2 och 3 kan man förhoppningsvis urskilja vilken hypotes som förklarar de inkongruenta fallen bäst i termer av antal men kanske också i termer av komplexitet och trovärdighet. Härnäst redogörs för tidigare förklaringar av inkongruent preteritum.

1.3 Några generella observationer av inkongruent preteritum

Det finns ganska få observationer av inkongruent preteritum i svenskan, men de studier som finns innehåller en del intressanta drag. Kjederqvist (1898) uppmärksammar flera fall av preteritum med nutidsreferens i s.k. *det*-satser, (*det var* + subjekspredikativ). Materialet består av blandade texter mellan 1600- och 1800-talet innehållande olika typer av dialoger (t.ex. dramer). Inkongruent preteritum är heller inget nytt fenomen.

För svenskans och danskans vidkommande har det sannolikt varit allmänt redan vid tiden omkring 1600; och den möjligheten är icke utesluten, att det går ännu längre tillbaka. (Kjederqvist 1898:45)

Vidare menar Kjederqvist att *var* har en ganska utpräglad funktion som uttrycksmedel för subjektiva och starkt känslöbetonade omdömen, t.ex. ”*aj, det var varmt!*” (a.a. 37–39).² Vidare ges exempel på att känslöbetonade omdömen även kan grundas i andra känslor, t.ex. ”*det var förargligt, att jag skall resa i morgon, innan han kommer*” och ”*det var tusan hvad de dröja!*” (a.a. 1898:31–34). En sådan beskrivning skiljer sig från den av värderande preteritum i Telemann m.fl. (1999c:227) som endast tar upp förvåning. Inkongruent preteritum verkar alltså inte bara förekomma i uttryck för förvåning utan i samband med andra känslor där man ger uttryck för någon sorts oväntad händelse.

Tankar om generisk och specifik referens antyds också. Kjederqvist (1898:35) skriver att ”presens utsäger något, som är till tiden obestämdt, det är en utsägo i allmänhet, i hvilken presens betecknar egenskapen” och att när man i allmänhet använder *det*-satser ”så är det personens uppträdande vid ett visst tillfälle och själfva den enstaka handlingen, som träda i föreställningarnas förgrund”.

² Comrie (2004:20) noterar samma fenomen i norskan ”*dette smakte godt*” i en undersökning av tempus i världens språk. Inkongruensen förklaras även där som grundad i förvåning eller annan känsla.

I Aijmer (1984) undersöks liknande form i ett talspråksmaterial (*det var* + känsladjektiv). Där noteras inkongruensen även i andra former, bl.a. expressiver som t.ex. ”nä va fin hon var” (a.a. 1984:48). Vidare betonas problematiken för andraspråksinlärare av svenska, då de har svårigheter med ”preteritum med syftning på nutiden” (a.a. 1984:46). Slutsatsen är därför märklig, dvs. att *var* inte har tidfästade funktion då det samtidigt hävdas att preteritum har nutidsreferens. Rimligare är slutsatsen att preteritum där har ”mer att göra med modalitet än tempus” (a.a. 1984:51). Tyvärr beskrivs den modala betydelsen svepande som en metaforisk betydelse hos preteritum för artig distans.

Terminologin varierar för inkongruent preteritum i svenska grammatikor. Wellander (1973:140) tar upp några av dessa, bl.a. *det*-satser. Collinder (1974:69) kallar liknande fenomen *samtidighets-* och *ögonblickspreteritum*. Thorell (1977) diskuterar artig bruk av modala verb med både då- och nutidsreferens, s.k. *modest preteritum*.

Ekerot (2011:140) skriver att ”[f]örhållandena kring tempus är så komplicerade att det är lätt att bortse från att tempusformerna i modern svenska har andra funktioner än att uttrycka tempus”. Hit hör bland annat *modalt preteritum* varav det finns tre typer (a.a. 2011:130). *Hypotetiska* satser, t.ex. *tänk, om jag ändå hade ätit ost istället för kex*, eller *modesta* satser (efter Thorell (1977)), t.ex. *Jag ville bara tacka för sist* där preteritumformen då skulle vara artigare än: *Jag vill bara tacka för sist*. *Hörsägenpreteritum* används för att markera att talaren har fått information från en andrahandskälla. Några exempel ur Ekerot (2011:141) återges nedan:

- (4) a. Vad var det du hette nu? = ’Vad är det du heter nu?’
- b. Peter skulle åka till Köpenhamn på måndag. = ’Peter ska åka [...]’

Exempel 4a förklaras av Ekerot att någon har hört från en andrahandskälla att den tillfrågade personen heter något, men kommer inte ihåg vad. För exempel 4b har talaren hört talas om att Peter skall resa iväg och använder därför preteritum istället för presens.

I Teleman m.fl. (1999c:223) noteras vad som kan kallas *observationssatser*. Ett exempel på en sådan sats är *Min före detta partner hette Kim*. Valet av preteritum förklaras som en referens till ”den tid då ett visst fenomen observerades, upplevdes eller lärdes in – oberoende av fenomenets existensid i övrigt” (a.a. 1999c:223). Observationssatser kan också vara inkongruenta. Men det är ibland oavgörbart om det rör sig om inkongruent eller kongruent preteritum utan kontext som t.ex. *Mitt ex hette Kim: (i) som tyvärr gick bort förra året*, eller (ii) *innan det ödesdigra namnbytet till Rick Gangsta*.

Sammanfattningsvis går det att urskilja ett mönster i tidigare studier av inkongruent preteritum. Flera fall relateras till och/eller förklaras som ett resultat av subjektiva värderingar, förvåning, observationer (samt hörsägen) och artighet, för vilka potentiella förklaringar diskuteras härnäst i avsnitt 2. Detta mönster går även att urskilja i beskrivningen av värderande och modifierande preteritum. Vidare kan också noteras att den tidigare forskning på inkongruent preteritum som tas upp här i avsnitt 1.3 även listas i bibliografin över svensk grammatisk forskning i Teleman m.fl. (1999a:59). Det har då förmodligen beaktats där.

2 Teori

Under det här avsnittet beskrivs bland annat några övergripande utgångspunkter och konventioner, vilka följer härnäst i avsnitt 2.1. Vidare preciseras också de teoretiska antaganden som ligger bakom SAG-hypotesen och specificitetshypotesen. Under avsnitt 2.2 beskrivs närmare subjektivitet och förvåning som är kännetecknande för värderande preteritum, samt artighet och planenlighet som är kännetecknande för modifierande preteritum. Därefter i avsnitt 2.3 följer en närmare beskrivning av *genericitet* och *specificitet* som relateras till specificitetshypotesen.

2.1 Några övergripande utgångspunkter och konventioner

Grammatik är ett ord med flera betydelser. Någon uttömmande lista presenteras inte här utan snarare några distinktioner baserade på Teleman m.fl. (1999a:177) i vilken den huvudsakliga definitionen av *grammatik* beskrivs som:

den del av språkbeskrivningen som ger reglerna för hur ordstammar bildas (ordbildning), för vilka ord som kan böjas och hur (böjning) och för hur böjda och oböjda ord av olika slag kan fogas samman till fraser, satsen och meningar med en viss betydelse (syntax).

Grammatikbeskrivningar utgör dock förenklade bilder av verkligheten, dvs. svenskarnas *mentala grammatik* – annars funnes inget att studera. Ett stickprov av svenskars grammatik undersöks här i ett antal texter, producerade i ett specifikt sammanhang, nämligen i det webbaserade diskussionsforumet *Familjeliv* (se avsnitt 3.1).

Det finns tillfällen då jag vill markera att ett språkligt uttryck är grammatiskt avvikande, vilket vidare gäller de fall som är märkliga av kontextuella eller semantiska anledningar. Dessa markeras initialt med nummertecknet (#). Men det är inte alltid uppenbart vilken form det är som leder till dessa avvikelser. Ibland är det oklart huruvida ordet, frasen eller satsen är ogrammatisk. Ta som exempel de tecken du läser här. De har betydelse relaterad till formen de uttrycks med (de Saussure [1966] (2011)). Det råder dock ingen konsensus om hur tecknen ska kombineras till betydelsebärande enheter, dvs. *symboler* i C.S. Peirce mening (Saeed, 2009:5).³ Det går dock att uppfatta två grupper av teorier. Dels finns grammatiska förklaringsmodeller där symbolernas komplexitet begränsas till uppslagsord vilka kan kombineras till större symboler utifrån grammatiska regler separata från vårt mentala lexikon. Dessa kan kallas *lexikon-och-grammatik-modeller* efter Taylor (2012:8). Dels finns förklaringsmodeller som antar symboler av olika komplexitet (på morfem-, fras-, och satsnivå) förbundna i ett hierarkiskt ordnat nätverk, vilka brukar gå under samlingsnamnet *konstruktionsgrammatik* (Hilpert 2014:1). Jag kallar då dessa för *lexikon-med-grammatik-modeller*.

³ Det är genom konvention som form och betydelse utgör en symbol, till skillnad från *index*, *ikoner* och *onomatopoeia* där kopplingen mellan dessa delvis kan förklaras analogt (Saeed 2009:5).

Oavsett hur komplexa formerna må vara har de likväl en betydelsesida och det är den som ligger i uppsatsens fokus. Som en gemensam nämnare för värderande och modifierande preteritum gäller att formen har inkongruent betydelse, dvs. att den tidfäster en aktion till nutid eller framtid. Antagandet om att den inkongruenta betydelsen sitter i verbformen allena är då här mot bakgrund av föregående avsnitt en förenkling och en avgränsningsfråga.

Temporala betydelser kan och har undersökts inom fältet *semantik* vilket beskrivs av Saeed (2009:17) som studiet av "meaning abstracted away from users". Tempus kan då betraktas som en deiktisk kategori med referens till en aktion eller ett påstående relativt någon referenspunkt (t.ex. Reichenbach (1947) och Comrie (2004)). Däremot verkar betydelser kopplade till subjektiv värdering och förvåning i Teleman m.fl. (1999c:226) inte gå att abstrahera bort ifrån användarna. Detta kan förklaras genom *pragmatiken*, studiet av "meaning described in relation to speakers and hearers" (Saeed 2009:17).

Sammanfattningsvis kan distinktionen mellan pragmatisk och semantisk betydelse delvis förstås utifrån vad de relateras till. Jag kan t.ex. referera till en händelse, en sak eller en person, med ord som har en semantik som det fetstilta ordet i följande exempel: "Oj, oj, oj! att **Eiffeltornet** var så högt!" Men detta fungerar mindre bra med de kursiverade orden i samma exempel. I det avseendet är interjektionen *oj* snarast en signal för att markera förvåning och refererar därför inte i strikt mening.

En sista sak – vid tolkningar av andras argument utgår jag från två imperativ ur Björnsson, Kihlbom och Ullholm (2009:128): (i) tillskriv inte någon åsikter utan att ha grund för det, och (ii) vid olika tolkningsmöjligheter, välj alltid den tolkning som gör någons argumentation så övertygande som möjligt! Det utesluter dock inte missförstånd.

2.2 Värderande och modifierande preteritum

I Teleman m.fl. (1999c:226–228) beskrivs kategorierna värderande och modifierande preteritum. För att ta reda på hur väl dessa kategorier kan förklara fall av inkongruent preteritum behöver jag redogöra för vad som kännetecknar dem. Men allt som kännetecknar dessa kategorier har inte nödvändigtvis förklaringsvärde. Att värderande preteritum ofta förekommer med t.ex. graderbara adjektiv är inte en förklaring, utan en beskrivning. Däremot är de betydelselaterade dragen som t.ex. förvåning och artighet intressanta i det avseendet. Det är de betydelselaterade dragen som här utgör SAG-hypotesen som i sin tur jämförs med specificitetshypotesen. Med det sagt är inte de formella dragen och kriterierna ointressanta. De bör också beskrivas då de kan ge vidare ledtrådar till andra eventuella förklaringar.

För det första kan ett antal *kriterier* urskiljas, dvs. min tolkning av vad jag tror att Teleman m.fl. menar är nödvändiga egenskaper för att verb ska falla inom kategorin värderande preteritum. Följande formella kriterier urskiljs: (i) värderande preteritum

förekommer endast med enkelt tempus, och (ii) uttrycks med preteritumformen.⁴ De betydelserelaterade kriterierna som urskiljs är följande: (i) värderande preteritum har nutidsreferens, (dvs. är inkongruent), och (ii) tidfäster en faktisk aktion.⁵

För det andra kan ett antal *drag* urskiljas, dvs. observationer av tendenser som på olika sätt relateras till värderande preteritum. De formella dragen är att värderande preteritum: (i) ofta tar formen av *var*, (ii) ofta förekommer i vissa syntaktiska ramar (som expressiva satser, eller i utbrytningskonstruktioner), (iii) vanligen används med graderande adjektiv/adverb, (iv) endast undantagsvis förekommer med andra verb än (*var*), (v) ofta förekommer med expletivt *det*, och (vi) ofta har en prosodi kännetecknande för en spontan känslomässig reaktion. De betydelserelaterade dragen är följande: (i) värderande preteritum används ofta för att uttrycka förvåning, (ii) adjektivet/adverbet används vanligen för att uttrycka subjektiv värdering (ibland objektiv värdering vilket diskuteras närmare i avsnitt 2.3.1). Men, det finns ännu något att säga om förklaringen av värderande preteritum, vilket förklaras nedan utifrån Teleman m.fl. (1999c:227).

Värderande preteritum kan förklaras så att satsen rapporterar en omedelbart tidigare upplevelse av ett tillstånd. Den analysen kan vara naturlig, om den förflutna upplevelsen är avslutad, samtidigt som det upplevda tillståndet fortfarande är giltigt.

Förklaringen är aningen svepande och öppen för tolkning. Jag återkommer därför till denna i slutet av uppsatsen och fortsätter med beskrivningen av modifierande preteritum.

De formella kriterierna för modifierande preteritum anses vara följande: (i) modifierande preteritum kan förekomma i både enkelt och sammansatt tempus, och (ii) uttrycks (som namnet antyder) med preteritumformen. Det första kriteriet är det enda som skiljer sig mot värderande preteritum som endast förekommer i enkelt tempus. De betydelserelaterade kriterierna är följande: (i) modifierande preteritum kan uttrycka nutidsreferens, men även framtidsreferens till skillnad från värderande preteritum (och är därför inkongruent), och (ii) tidfäster en faktisk aktion.

Ett formellt drag för modifierande preteritum är att det ofta förekommer tillsammans med ett satsinledande tidsadverb (*då*, *så*, eller *nu*). De betydelserelaterade dragen är att: (i) modifierande preteritum används för att framstå som artig, och (ii) för att signalera att aktionen är planenlig (t.ex. om en förare vid slutet på en bilresa säger till resenärerna *då var vi framme då*, kan det tolkas som en uppmaning till passagerare att stiga ur bilen). De betydelserelaterade dragen tjänar också som förklaring (Teleman m.fl. 1999c:228):

Ofta rör det sig om att framställa en uppmaning mera försynt genom att den låter som en påminnelse om något som redan är uppgjort eller en fråga om något som redan har sagts. [...] Sats med modifierande preteritum kan tolkas som en underförstådd hänvisning till en tidigare replik eller till någon annan föreliggande, mer eller mindre aktuell information.

⁴ I Teleman m.fl. (1999c) skiljer man mellan *enkelt tempus*, dvs. suffixbildat tempus, och *sammansatt tempus*, dvs. temporalt hjälpverb och en underordnad verbfras.

⁵ I Teleman m.fl. (1999c) gör man skillnad mellan faktiska aktioner och icke-faktiska aktioner. En värdig diskussion om detta är inte praktiskt möjlig här. Men i grova drag tolkar jag det som att de här menar att värderande preteritum endast kan tidfästa aktioner som är verkliga/existerar i någon vid mening.

Samtliga formella drag och kriterier kan utan större problem undersökas i en korpus då dessa grafiska representationer är observerbara fenomen (med undantag för prosodin som kännetecknar en spontan känslomässig reaktion). När inkongruenta fall av preteritum har sorterats ut kan man sedan notera antalet typer av verbformer. Dock är det något klurigare med de betydelserelaterade dragen. Hur undersöker man om en form ger uttryck för förvåning eller något planenligt? Detta är observationer som har beskrivits i ganska allmänna ordalag och beskrivs inte närmare i SAG.

Den enkla vägen för uppsatsen vore att peka på avsaknaden av uttalade argument för varför jag ska tro att värderande preteritum ofta förekommer i uttryck för förvåning, eller varför modifierande preteritum ska tolkas som en påminnelse om något uppgjort. Jag kan då hävda att dessa påståenden inte är empiriskt testbara i sin nuvarande form, och därför inte kan redogöra för de exempel som ställs upp i Teleman m.fl. (1999c:226–228). Detta är ett problem då det inte framgår hur de har analyserat t.ex. förvåning och påminnelser om planlagda aktiviteter. Men det vore dock en dålig väg av åtminstone två anledningar. För det första skulle det inte göra hypotesen rättvisa. För det andra riskerar man att missa observationer som en välvillig tolkning av värderande och modifierande preteritum skulle kunna ge.

Den svåra vägen (och bättre menar jag) innebär att anta teorier som kan förklara uttryck för förvåning och planenliga händelser. Jag försöker istället ge en så förmånlig tolkning som möjligt av beskrivningen i Teleman m.fl. (1999c) för att stärka SAG-hypotesen. Detta ökar då även kraven på argumentationen för specificitetshypotesen.

Kopplingen mellan förvåning och preteritum har vad jag vet inte undersökts närmare i svenskan än vad som nämns i avsnitt 1.3 – jag tänker då främst på observationssatser och hörsägenpreteritum. Däremot har kopplingen noterats i andra språk (se Aikhenvald (2004) för en översikt). Dessa former som markerar förvåning (eller snarare sagt reaktioner på oväntade händelser) går ibland under namnet *mirativer* (efter DeLancey (1997)) och beskrivs närmare i avsnitt 2.2.2. Det finns även en koppling mellan mirativer och vad som kallas *evidenser*, vilka diskuteras härnäst i anslutning till vad Teleman m.fl. (1999c:228) bl.a. beskriver som ”en aktualisering av ett tidigare känt faktum”.

2.2.1 Evidens och evidentialitet

Kategorin *evidentiality* är den grammatiska markeringen av varifrån källan till informationen i ett yttrande kommer (de Haan, 2012:1021). Vidare särskiljs här *evidens* och *evidentialitet*, där det senare endast används för att tala om betydelsesidan av evidens.

Språktypologiska studier (dvs. identifieringen, beskrivningen och jämförelsen av grammatiska kategorier i världens språk (Palmer 2001:1)) antyder att evidens ofta markeras grammatiskt med temporala eller aspektuella morfem (de Haan 2012:1021). Ett av de tydligaste evidenssystemen har observerats i det sydamerikanska språket Tuyuca i vilket man använder fem typer av evidenser (Barnes, 1984). Samtliga exempel nedan betyder ’Han spelade fotboll’; det som skiljer dem åt är det finala evidensmorfemet:

- (5) a. *díga apé-wi* ≈ 'Jag såg honom spela' [mina översättningar]
 b. *díga apé-ti* ≈ 'Jag hörde matchen och honom, men jag såg varken eller'
 c. *díga apé-yi* ≈ 'Jag har sett bevis på att han spelat: hans distinkta fotavtryck på planen. Men jag såg honom inte spela'
 d. *díga apé-yigi* ≈ 'Jag fick informationen av någon annan'
 e. *díga apé-hīyi* ≈ 'Det är rimligt att anta att han spelade.'

Dessa fem typer av evidenser delas ibland in i två övergripande kategorier (de Haan 2012:1023). Exempel 5a–b kan betraktas som *direkt evidens* vilket innefattar *visuell* och *audiell* evidens, dvs. att talaren uttrycker att hen har sett eller hört det som refereras till. Till kategorin direkt evidens räknas även andra sinnen (t.ex. luktsinnet). *Indirekt evidens* innefattar *slutledning* som exempel 5c och 5e, och *hörsägen* som exempel 5d där talaren markerar att informationen kommer från någon annan person/källa.

Något enhetligt system som i Tuyuca verkar inte ha observerats i svenskan. Evidentiella betydelser likt de i exempel 5 uttrycks snarare med lexikala medel. Direkt evidens kan t.ex. uttryckas med sinnesverb: *såg*, *hörde kände*, osv., och indirekt med anföringsverb *sade* eller slutledningsverb som *följer av*. Men är det möjligt att en evidentiell distinktion uttrycks med preteritum i svenskan?

De Haan (2012) menar att tempus och evidentialitet är mer sammanbundna än vad man tidigare har trott, och det tycks finnas ett antal studier som antyder att kopulan är inblandad för evidentiella uttryck (Aikhenvald 2004:283). I Palmer (2001:56) antyds att man i Tajik, ett iranskt språk, använder sammansatt kopula för att markera uppenbar och icke-uppenbar information. I Thurgood (1986) noteras att grönländskan bl.a. har verbpartiklar som markerar en distinktion mellan huruvida informationen är väntad eller oväntad, vilka innefattar underordnade positioner som t.ex. förvåning och icke-förvåning. Oppositionen väntad–oväntad har även observerats i Buryat, ett språk med ett system av verbala infixala morfem *-hAn-* och *-tAr-* (de Haan, 2012).⁶

Att man i svenskan kan utnyttja tempussystemet för att uttrycka evidentialitet verkar inte otänkbart i fall av modifierande preteritum. Frågan är dock hur detta kan undersökas? Låt oss koppla evidentialitet till tanken att man med modifierande preteritum uttrycker att någon händelse är planenlig. På så vis skulle modifierande preteritum kunna vara en markör för evidentialitet i följande exempel ur Teleman m.fl. (1999c:228):

- (6) a. Här *var* biljetterna, var så god.
 b. Så *var* det slut för i dag från TV 2.

I exempel 6a t.ex. skulle en konduktör med *var* kunna anses uttrycka direkt evidens (som jag ser är biljetterna här), eller indirekt evidens i exempel 6b när tv-presentatören menar att som väntat utifrån någon sorts slutledning baserat på tv-tablån är det slut för

⁶ Det bör tilläggas att jag finner metoderna i dessa texter mer eller mindre oklara från fall till fall, t.ex. när det gäller att skilja evidentialitet från t.ex. temporal eller aspektuell betydelse.

idag. Men någon pålitlig metod för att kvalitativt avgöra om preteritum signalerar evidentiell betydelse tycks inte finnas. Däremot kan relationen undersökas mellan lexikala markörer för direkt eller indirekt evidentialitet och former där modifierande preteritum förekommer. Om modifierande preteritum förekommer med evidentiella verb (t.ex. *såg*, *förstod*, *antog*), så skulle det finnas ett visst empiriskt stöd för SAG-hypotesen. Metoden för detta diskuteras närmare i avsnitt 3.2.3.

Då det inte finns mycket att luta sig mot utifrån beskrivningen är ändå evidentialitet att föredra mot beskrivningar som ”en aktualisering av ett tidigare känt faktum eller uppgjord plan”, eller ”en påminnelse om något som redan är uppgjort eller en fråga om något som redan har sagts” (Teleman m.fl. 1999c:228). Evidentialitet är åtminstone ett vedertaget begrepp – om än något omstritt.

Men är betydelsen för evidentiella verb som *såg*, *hörde* och *kände* pragmatisk eller semantisk? Det finns de som betraktar evidentialitet som en semantisk kategori pga. kopplingen till tempus och aspekt (de Haan, 2012), och de som ser en epistemisk koppling (Palmer 2001:51). Då vi vet väldigt lite om evidentialitet i relation till värderande och modifierande preteritum finns det anledning att återkomma till en sådan betydelsedistinktion i resultatdelen (avsnitt 4.2.1). Härnäst: mirativitet och dess koppling till förvåning och värderande preteritum (t.ex. *Vad roligt det var att se dig!*).

2.2.2 Mirativer: pragmatiska markörer för oväntad information

Den grammatiska kategorin *mirativity* definieras av de Haan (2012:1020) som ”the marking of unexpected information [...], information that somehow shocks or surprises the speaker”, dvs. en formell markering som talaren använder för att uttrycka att informationen som uttrycks är chockerande eller oväntad för talaren. Fortsättningsvis särskiljs betydelsen *mirativitet* från formen som uttrycker den, dvs. *mirativer*. Mirativitet betraktas vidare som en modalitet i enligt med beskrivningen i avsnitt 2.1.

Det är ännu oklart om mirativitet ska betraktas som en egen grammatisk kategori (se DeLancey (2012)) eller som en underkategori till evidens (se Lazard (1999)). Att mirativer relateras till evidenser beror på att de ofta uttrycks med samma morfem (i de språk som har båda) (de Haan, 2012), vilket jämförelsen av partiklarna *lō* i exempel 7a–b nedan för det Nordamerikanska språket Hare (ur DeLancey (1997:37)).⁷

- (7) a. júhye sa k'inayeda lō
 hereabout bear walk.around.IMPER INDIR
 ”I see there was a bear walking about here.”
- b. heee, gúhde daweda! ch'ifi dach'ida lō
 hey up.there sit guy sit MIR
 ”Hey, he is sitting up there! The guy is sitting up there.”

⁷ MIR står för mirativ, INDIR för indirekt evidens, och IMPER för imperfekt i exempel 7.

Enligt DeLancey (1997) signalerar morfemet (partikeln) *lõ* i exempel 7a indirekt evidens vilket är dess vanliga grammatiska funktion. Talaren var själv inte närvarande när björnen var på platsen, utan drar slutsatsen via något bevis eller har via hörsägen fått informationen om att så var fallet. I exempel 7b kan inte morfemet signalera indirekt evidens (trots att det vanligtvis gör det). Detta beror enligt DeLancey på att talaren vid yttrandet kan se personen som sitter i trädet. Därför måste betydelsen vara mirativ eftersom talaren är förvånad över att se mannen i trädet. Dock finner jag inte något argument för varför *lõ* i förklaras som just mirativt och inte något annat.

Liknande problem stöter vi på i Teleman m.fl. (1999c:227), där värderande preteritum ofta används för att uttrycka ”förvåning över att en egenskap förekommer i så hög grad som verkligen är fallet”. Det finns litet stöd för påståendet eftersom deras skrivna exempel inte kan representera den ”prosodi som kännetecknar uttryck för en spontan känslomässig reaktion”. Ta t.ex. följande exempel ur SAG: ”Den göken *kunde* då verkligen gala! [dvs. mycket eller vackert]” (a.a. 1999c:227). Vad är det som säger att talaren är förvånad, och inte upprörd, entusiastisk, förbannad, road, ledsen, osv. över gökens förmåga att flytta luft? Jag förstärker därför argumentet i SAG genom att innefatta andra emotioner som ett resultat av någon chockerande och/eller oväntad händelse.

Låt oss anta ett antal formella drag som tecken på mirativitet (och förvåning). För det första kan utropstecken användas för att signalera en värderande inställning till det som sägs (Teleman m.fl. 1999c:678). För det andra har vi expressiva satser (t.ex. *vad fin han är!*) vars *prototypiska* språkhandling är att ge utlopp för en känslomässig inställning.⁸ För det tredje finns ett antal interjektioner för att uttrycka olika typer av känslomässiga reaktioner på oväntade händelser, t.ex. *oj*, *åh*, och *asch* (Teleman m.fl. 1999b:748).

Att undersöka om expressiva satser uttrycker mirativitet är inte särskilt intressant. Däremot kan interjektioner och utropstecken som mirativa markörer (eller åtminstone potentiella markörer) undersökas i former som vanligtvis relateras till både värderande och modifierande preteritum. Metoden för detta diskuteras i avsnitt 3.2.

2.3 Genericitet och specificitet: generell och specifik referens

Det finns två typer av fenomen som vanligtvis kopplas till begreppet *genericitet*: (i) referens till en typ eller art av något, och (ii) referens till en sorts generell egenskap, en sorts regelbundenhet eller vana som gäller för en samling episoder eller fakta (Krifka m.fl. 1995:2). Den första referensen kopplas vanligtvis till nominalfrasen som i exempel 8a ur Hellberg (1987:33), och den andra till satsen som helhet med tonvikt på predikatet som i exempel 8b ur Teleman m.fl. (1999c:216) nedan.

- (8) a. Jackie vill gifta sig med en skeppsredare.
b. Artur *spelar* schack numera.

⁸ Här följer en förkortad definition av *prototypisk*: ”om medlem av en viss grammatisk eller lexikal kategori vilken intuitivt uppfattas som särskilt representativ för kategorin” (Teleman m.fl. 1999a:214).

Exempel 8a är ett bra exempel på skillnaden mellan en specifik och en generisk läsning i och med sin tvetydighet, dvs. antingen vill Jackie gifta sig med *en* specifik skeppsredare eller så vill hon gifta sig med någon skeppsredare, vilken skeppsredare som helst. I exempel 8b åsyftas inte nödvändigtvis att Artur vid talögonblicket spelar schack, utan att detta förhållande gäller generellt som en regelbundenhet (\approx 'Artur brukar spela schack ibland nu för tiden'). Semantiken för båda dessa typer ovan kallas vidare *genericitet*. *Specificitet* avser semantiken för specifika utsagor som den första läsningen av 8a.

Det finns ytterligare något att säga i anslutning till exempel 8b ovan. Först och främst uttrycks generisk betydelse gärna med presens (Teleman m.fl. 1999c:216). För det andra har *spelar* i exemplet ovan något oväntat statisk betydelse. Detta har förklarats som habituell aspektualitet, alltså betydelseglidningar där dynamiska verb som beskriver skeenden omtolkas till statiska verb beskrivande vad som liknar tillstånd (Carlson 2012:829).⁹

Om man undersöker specificitet och genericitet utifrån uppdelningen av *aktionsarter* i Dowty (1979) (*states, processes, accomplishments, och achievements*) finner man enligt Carlson (2012) att den sistnämnda generella typen främst förekommer med *states* eller *tillstånd* i svensk terminologi. De andra aktionerna brukar kallas *dynamiska* och innefattar förändring i vid mening (Teleman m.fl. 1999c:324). Men det finns också *lexikala* verb med en prototypisk statisk betydelse som t.ex. *kosta, älska, veta* och *väga*. Vidare görs skillnad mellan habituella meningar som exempel 8b och lexikala som t.ex. *Kim väger 75 kilo* utifrån uppdelningen i Carlson (2012:18).

Trots att en del har hänt sedan Kjederqvist (1898) är många frågor gällande genericitet ännu obesvarade. Därför varierar definitioner och terminologi. Vissa betraktar det som en aspektuell betydelse (Carlson (2012) och Teleman m.fl. (1999c), vissa som kopplat till tempus och vissa som en egen kategori (se Filip & Carlson (1997) för en översikt). Att jämföra och värdera samtliga av dessa faller utanför uppsatsens ramar. Tanken är att med bredare penseldrag undersöka genericitet och lämna de finare semantiska distinktionerna till senare tillfälle. Medveten om problematiken antas den vidare definitionen av *generisk* betydelse i Teleman m.fl. (1999a:176): "om referensen hos ett uttryck (t.ex. en sats eller ett satsled) som avser alla förhållanden eller referenter som passar in på uttryckets beskrivning".

Det som är av intresse här är främst relationen mellan oppositionerna inkongruent preteritum och presens, och specifik och generisk referens. För att kunna undersöka relationen mellan dessa oppositioner behövs en beskrivning av vad som kännetecknar uttryck för genericitet till skillnad från specificitet.

I beskrivningen av generiska satser i Teleman m.fl. (1999c:354 ff.) kan bl.a. följande drag urskiljas: (i) generisk betydelse signaleras ofta av adverbfraser som *lätt, ofta*, eller *av sig* som bestämning till adjektiv eller (ii) adverbial som *numera, då/nu för tiden* och *alltid*, och (iii) ofta brukar det gå att signalera generisk betydelse med verben *kunna* eller *bruka* som här t.ex. i den överordnade satsen.

⁹ Detta beskrivs som överförd aktionsartsbetydelse (Teleman m.fl. 1999c:353).

I Teleman m.fl. (1999c:354) särskiljs iterativa och generiska aktioner på grunder relaterade till aspektuell betydelse. Iterativa aktioner beskrivs där som en process bestående av ett flertal aktioner som var och en för sig utgör delmoment till aktionen i helhet, medan generisk aktion beskrivs som ett tillstånd. En sådan distinktion är mindre intressant här. Dessutom faller iterativa aktioner utifrån dessa kännetecken in under den vida definitionen av generisk betydelse ovan ur SAG. Kännetecken för iterativa aktioner är frekvensadverbial, t.ex. *varje dag, regelbundet, ofta, sällan, och ibland*.

Sammanfattningsvis antas här en vid syn på generisk och specifik betydelse, en förnkling på gott och ont. Vidare har även markörer noterats som signalerar generisk betydelse (främst adverb). Det kvarstår dock att säga något om hur genericitet och specificitet är tänkt att undersökas. En beskrivning av metoden följer i avsnitt 3.2.3.

2.3.1 Modalitet och preteritum

Det finns ännu något att säga om draget av subjektivitet hos värderande preteritum i Teleman m.fl. (1999c:226). Utifrån avsnitt 2.2.2 betraktas mirativitet ha pragmatisk betydelse och signalerar då per definition subjektiv attityd. Men kan det vara så att subjektiva drag generellt uttrycks med inkongruent preteritum för de satstyper som ofta kopplas till värderande och modifierande preteritum? Då preteritum som modal markör inte är helt ovanligt i språk enligt Palmer (2001:209) kan detta vara värt att ha i åtanke.

Tanken är inte orimlig. Å ena sidan tycks en subjektivt modal läsning intuitivt kunna uppstå som en följd av ett specifikt påstående, t.ex. *fikonmarmelad passade bra med vällagrad ost*. Påståendet antyder att talaren själv har provat kombinationen (*enligt mig var det gott*). Å andra sidan verkar en mer objektiv modal läsning kunna uppstå som en följd av generiska satser: *fikonmarmelad passar bra med vällagrad ost*. Det påståendet kan till skillnad från det föregående yttras utan att talaren själv har personlig erfarenhet av smakkombinationen. Detta test beskrivs mer ingående i avsnitt 3.2.3.

3 Material och metod

Det finns en del att säga om uppsatsens undersökningsmaterial och de metoder som används. En första del gäller materialet. För att kunna värdera och jämföra SAG-hypotesen och specificitetshypotesen behövs ett undersökningsmaterial bestående av inkongruent preteritum att förhålla sig till. Hur insamlingen av detta material har gått till beskrivs mer ingående härnäst under avsnitt 3.1. En andra del rör de metoder som används för att testa vilken av hypoteserna som bäst förklarar materialet. För SAG-hypotesens del diskuteras detta under avsnitt 3.2 i termer av mirativitet och evidentialitet och för specificitetshypotesens del i termer av genericitet och specificitet.

3.1 Materialinsamling

Underlaget för analysen av inkongruent preteritum har hämtats ur korpussamlingen *Familjeliv* med sökverktyget *Korp* (Se Borin, Forsberg, & Roxendal (2012) för mer information). *Familjeliv* (fortsättningsvis FL) består av 23 korpusar vilka är hämtade från ett nätbaserat diskussionsforum med samma namn. I samlingen har jag använt mig av korpusarna i tabell 1 nedan.

Tabell 1: Indexerad lista över korpusar som använts i materialinsamlingen

Korpus	Index	Antal token	Antal meningar	Senast uppdaterad
Adoption	1	11 853 731	705 210	2014-07-23
Ekonomi & juridik	2	43 892 088	2 889 822	2014-09-29
Familjeliv.se	3	65 672 462	5 409 473	2014-09-30
Fritid & hobby	4	31 933 711	2 429 837	2014-09-27
Hus & hem	5	68 775 679	5 368 068	2014-10-01
Husdjur	6	46 758 590	2 954 069	2014-10-01
Kropp & själ	7	130 709 279	8 994 676	2014-10-02
Nöje	8	90 435 923	7 430 411	2014-10-03
Sandlådan	9	47 306 075	5 085 358	2014-10-06
Fråga experten	10	435 036 690	28 913 126	2014-08-30
Förälder	11	603 410 402	38 602 967	2014-07-23
Gravid	12	435 036 690	28 913 126	2014-08-30

Under den första kolumnen ges rubriken för det övergripande ämne som diskuteras i korpusen. I kolumn tilldelas korpusen ett index. Ett korpusexempel i löptext markerat (FL8) refererar då till korpusen *Familjeliv: Nöje*. I de resterande kolumnerna beskrivs antal tokens och meningar för korpusen, samt datumet den senast uppdaterades.

Valet av korpussamling har baserats på de tidigare observationer som antyder att inkongruent preteritum oftare förekommer i informell kommunikation i vid mening (se

Aijmer (1984) och Kjederqvist (1898)). Det verkar därför rimligare att undersöka fenomenet i ett diskussionsforum där kommunikationen mellan två eller fler parter inte är tillrättalagd som i t.ex. skönlitteratur, myndighetstexter eller dramer.

FL har valts istället för korpussamlingen Flashback – även den baserad på ett diskussionsforum med samma namn. Valet bygger på fördomen att det är något högre i tak för åsikter på Flashback. Risken minskar då – inbillar jag mig – att det dyker upp alltför stötande exempel i uppsatsen. Med det sagt menar jag inte att något av dessa forum är bättre än det andra, utan att det senare skulle kunna leda till etikettsrelaterade överväganden i resultatredovisningen som jag inte önskar lägga resurser på.

Metoden för materialinsamlingen är *korpusbaserad*, dvs. att man använder sig av exempel ur en korpus för att testa befintliga hypoteser (Tognini-Bonelli 2001:10). Fördelen med metoden är att jag utifrån en generalisering av de former som inkongruent preteritum ofta förekommer i (utifrån Teleman m.fl. (1999c:226)) kan vara ganska säker på att stöta på de fenomen som ska undersökas. En nackdel med metoden är att den kan leda till en förenklad bild av den språkliga situationen då andra möjliga inkongruenta uttrycksformer kan missas. Ett sätt att undvika sådana förenklingar är genom en *korpusdriven* metod (Tognini-Bonelli 2001:11), där data samlas utifrån ett minimalt antal preteoretiska antaganden och förklaringen (nästan exklusivt) baseras på korpusdatan.

En korpusdriven metod är dock inte heller utan nackdelar. Vid en väldigt generell sökning (t.ex. finita verb i preteritum) på ett hanterbart material finns det risk att exemplen blir få. Det skulle också gå att hävda att SAG-hypotesen inte har testats ärligt då man inte har tagit hänsyn till de formella drag som utmärker den.

Den korpusbaserade metoden motiveras alltså av två saker. Det är troligt att den ger relevant data och den ökar möjligheterna att SAG-hypotesen ska hålla då jag utgår ifrån de förklaringar av värderande och modifierande preteritum samt de former där de enligt beskrivningarna ofta förekommer. Att bortse från dessa former vore något jävigt.

I de två följande avsnitten behandlas: avgränsningar, valet av söksträngar, och resultatet av materialinsamlingen. I avsnitt 3.1.1 diskuteras två typer av syntaktiska ramar där modifierande preteritum ofta förekommer (Teleman m.fl. 1999c:228). Dessa benämns fortsättningsvis utifrån de formella drag som utmärker dem, dvs. DAGS-SATSER som innehåller ordet *dags*, t.ex. *nu var det **dags** för middag*, och DÅSÅNUDÅ-SATSER som innehåller ett initialt tidsadverb och ett avslutande *då*, t.ex. {*då/så/nu*} *var det mat **då***. I avsnitt 3.1.2 diskuteras tre syntaktiska ramar där värderande preteritum ofta förekommer (a.a. 1999a:227): EXPRESSIVA SATSER, t.ex. ***vad fint** det var här*, DET-INLEDDA SATSER, t.ex. ***det** var en god pirog*, och DEFINITA SATSER, t.ex. ***den bilen** var snygg*.

3.1.1 Modifierande preteritum: DAGS-SATSER och DÅSÅNUDÅ-SATSER

För materialinsamlingen gäller fyra generella avgränsningar vilka diskuteras med utgångspunkt i DAGS-SATSERNA i exempel 9a–b nedan på nästa sida. Den första avgränsningen gäller mot modala verb som t.ex. *tycka* och *tänka*.

- (9) a. Ja, jag *tyckte* det var dags att jag gör något vettigt [...]!! (FL)
 b. Jag *tänkte* att det var dags att vi samlar våran kunskap [...]. (FL)

Enligt Teleman m.fl. (1999c:282 ff.) betraktas de överordnade verben i exempel 9 som modala och skulle kräva särskild behandling. Av den anledningen exkluderas modala hjälpverb och modala huvudverb med liknande betydelser ur materialet.

Aijmer (1984:47) skriver att "[g]enom reglerna för consecutio temporum skall även verbet i den styrda att-satsen få preteritiform [...]" [författarens understrykning]. Då satshierarki inte undersöks här utesluts inkongruent preteritum i underordnade satser.

En tredje avgränsning gäller mot sammansatt tempus. Endast enkelt tempus, dvs. satser med endast ett verb eller någon idiomatisk sammanhållen verbfras, (t.ex. *gå hem* 'lyckas') undersöks här. Samtliga avgränsningar grundar sig i praktiska skäl.

En fjärde avgränsning som inte direkt rör söksträngen i sig bör nämnas. Den gäller den mängd av data som har undersökts för varje söksträng. Olika former har här undersökts i olika antal korpusar. Anledningen till detta har praktiska förtecken; det har inte funnits tid att gå igenom alla exempel då vissa former förekommer oftare än andra. Därför får vissa omdömen om dessa fenomenens förekomster betraktas som mindre tillförlitliga.

Sammanfattningsvis har följande exkluderats: (i) träffar i underordnade satser (ii) modala verb och hjälpverb, (iii) sammansatt tempus. Definitionen av inkongruent preteritum har här då också preciserats negativt. Avgränsningen gäller även datainsamlingen i nästkommande avsnitt. Härnäst beskrivs de söksträngar som använts i sökverktyget för att få fram undersökningsmaterialet. Först ges en beskrivning i fritext av söksträngen. Sedan följer en mer formell beskrivning. Se appendix I tabell 12 för en lista över de exakta söksträngarna.

DAGS-SATSERNA har tagits fram genom att söka på formen *dags* med betydelsen 'aktuellt' i FL8 med **söksträng i: *dags***. Sökningen ger 9 084 träffar varav 554 förekomster av *dags*-satser i preteritum har sorterats ut.

Den andra sökningen gäller DÅSÅNUDÅ-SATSER. Utformningen av söksträngen bygger på ett antal gemensamma drag för DAGS-SATSER och bl.a. följande exempel ur Teleman m.fl. (1999c:228): "Då *hade* vi diskat då" och " [s]å var vi framme". Dessa inleds gärna med tidsadverben *då*, *så*, eller *nu* för att signalera "att aktionen infaller enligt ett väntat program" och tar ibland ett finalt *då* (a.a. 1999c:228). **Söksträng ii** har därför ett meningsinledande adverb (*då/så/nu*), en fri variabel på åtminstone 2 ord och som mest 9 ord, samt ett *då* följt av interpunktion: "*Då/Så/Nu* + 2–9 ord + *då* + INTERP". Söksträng ii ger 5 136 träffar varav 620 i preteritum och används i korpusarna FL 1–10.

De fall som beskrivs som *lexikaliserade* i Teleman m.fl. (1999c:228) har inte tagits med i den strukturerade sökningen (t.ex. "Hur *var* namnet?"). Detta är främst av praktiska skäl, då dessa exempel har särdrag som skulle ta för mycket resurser i anspråk.

3.1.2 Värderande satser: EXPRESSIVA, DET-INLEDDA och DEFINITA

Utifrån exemplen nedan på värderande preteritum ur Teleman m.fl. (1999c:227) går det att urskilja tre syntaktiska ramar. Satser likt exempel 10a kallas vidare EXPRESSIVA, exempel 10b DET-INLEDDA och exempel 10c i DEFINITA.

- (10) a. Vad vackert det *var* här ute i dag!
- b. Det *var* tråkigt att du inte kunde komma i morgon.
- c. Den spiken *satt* verkligen hårt, kom och hjälp mig dra!

EXPRESSIV SATS inleds vanligtvis med ett *som*, ett *att* eller ett *expressivt led* (Teleman m.fl. 1999c:761). Expressiva led inleds normalt av pronomen eller adverb. Söksträngarna har av praktiska skäl begränsats till *så, vad, va, hur*, och resultatet får tolkas därefter. **Söksträng iii** har ett meningsinledande *vad, va, hur, så, att* eller *som* följt av en fri variabel på åtminstone 3 ord till max 8 ord samt ett finalt utropstecken: ”*Vad/Va/Hur/Så/Att/Som + 3–8 ord + !*”. Söksträng iii ger 15 368 träffar i korpusen FL8, varav 802 förekomster av preteritum har sorterats ut.

Då värderande preteritum ofta förekommer i EXPRESSIVA SATSER där någon uttrycker förvåning har dessa satser undersökts med ett inledande ord i ordklassen interjektion eller adverb. Interjektionen *tack* har uteslutits för att minska den manuella sorteringsbördan och för att ordet avviker från de former som vanligtvis förknippas med värderande preteritum i Teleman m.fl. (1999c). Annars är den identisk söksträng iii. **Söksträng iv** ger 6 658 träffar i FL8, varav 833 förekomster av preteritum har sorterats ut.

DET-INLEDDA SATSER – baserade på exempel 10b ovan (alltså *Det var tråkigt att du inte kunde komma i morgon*) – har ett expletivt *det* som formellt subjekt, ett finit verb i preteritum, ett subjektspredikativ och ett *att*-inlett egentligt subjekt. **Söksträng v** innehåller då inledande formellt subjekt följt av ett finit verb i preteritum, ett subjektspredikativ och en fri variabel på åtminstone 1 ord och som mest 9 ord samt interpunktion: FSUBJ + V.PRET + SUBJP + 1–9 ord + INTERP. Söksträng v ger 3 922 träffar i FL 1–12 varav 3 818 träffar har sorterats som preteritum.

Den sista formen – DEFINITA SATSER som exempel 10c (*Den spiken satt verkligen hårt*) – kännetecknas av att subjektet står i bestämd form. **Söksträng vi** inleds med ett antal definitiva nominalfraser, följt av ett finit verb i preteritum, ett adverbial eller subjektspredikativ, samt interpunktion: NP.DEF + V.PRET + ADVL/SUBJP + 0–7 ord + INTERP. Söksträng vi ger 3 573 träffar i FL (1–10). Av dessa har 203 sällats bort som irrelevanta, vilket ger 3 370 träffar.

Samtliga söksträngar för materialinsamlingen har nu presenterats. Baserat på avgränsningarna har sammanlagt 9 997 fall av preteritum sorterats ut från 43 741 träffar. Härnäst beskrivs bl.a. metoden för att avgöra hur många av dessa som är inkongruenta.

3.2 Metod: semantisk och distributionell analys

Det har i avsnitt 1.2 utlovats återkoppling till två metoder: en distributionell och en semantisk analys. Låt oss börja med den förstnämnda som bygger på Croft (2011:11). Distributionell analys går ut på att definiera grammatiska kategorier genom att visa vilka typer av uttryck de förekommer i och vilka typer av uttryck de inte förekommer i. Detta verkar vara en rimlig metod för att undersöka om SAG-hypotesen stämmer vad gäller de formella dragen som förknippas med värderande och modifierande preteritum (se avsnitt 2.2), som t.ex. förekommer av *var*, expletivt *det*, andra verbtyper, osv. Dessa räknas samman i en enkel textredigerare och är tämligen oproblematiske. Distributionen av inkongruent preteritum i förhållande till de formella drag som noterades för mirativitet, evidentialitet och genericitet under avsnitt 2 beskrivs närmare i avsnitt 3.2.3.

Den semantiska analysen bygger på ett antal generella metoder länkade till slutledning ur Saeed (2009:4). Dessa bygger på talarens kunskap om betydelsereationer mellan olika symboler, t.ex. *kontradiktion* (exempel 11a), *flertydighet*, (exempel 11b), och *följd* (exempel 11c ur Feyerabend (1998)) nedan:

- (11) a. (A) Popper *avled* i London och (B) Popper *avled inte* i London. (S)
- b. Kuhn introducerade det vetenskapsteoretiska begreppet *paradigm*. (S)
- c. "[A] when sophistication loses content then [B] the only way of keeping in touch with reality is to be crude and superficial." [Mina hakparenteser]

Utifrån vår kunskap om betydelseerna av symbolerna i exempel 11a vet vi att konjunkt A och B motsäger varandra (de kan inte vara sanna samtidigt). Begreppet *paradigm* i exempel 11b är flertydigt, åtminstone enligt Masterman (1970) som finner 21 olika betydelser av begreppet. Slutligen kan vi i exempel 11c urskilja att Feyerabend antyder att sats B följer på A. Satsens betydelse är dock inte självklar tagen ur sitt sammanhang. Det åligger författaren (alltså jag) att förklara följden för läsaren.

Feyerabend (1998) menar att metoder kan tappa förklaringsvärde och transparens pga. tillkrånglade notationer och formalismer. Om det finns ett mer rättframt och genomskinligt sätt att undersöka något så är det att föredra.¹⁰ Poängen är att ytliga metoder (i brist på sofistikerade sådana) är att föredra när kunskapen om det som undersöks är liten. En sådan metod bygger på två steg, vilket vi såg i exempel 11a–c ovan. Det första steget är att visa ett språkligt exempel, och det andra steget är att förklara för läsaren varför något följer eller inte följer på exemplet.

¹⁰ Ta t.ex. predikatlogisk formalism (här utifrån Allwood, Andersson and Dahl (1977)). Den kan användas deskriptivt för att visa skillnaden mellan en generisk läsning av "Lejonet är farligt" som $(\forall x L(x) \rightarrow F(x))$, dvs. för allting som är lejon L gäller att de är farliga F , och en specifik läsning $(\exists x L(x) \wedge F(x))$, dvs. för något lejon gäller att det är farligt. Men, en sådan notation skulle då användas som en vetenskaplig finish för mina rudimentära metoder. Med det sagt nedvärderas här inte formalismer. Tvärtom kan de erbjuda både terminologisk stringens och träffsäkerhet i beskrivningar av vissa fenomen.

Resonemangen i uppsatsen är varken rent deduktiva eller induktiva då hypotesernas premisser varken garanterar en sann slutsats eller enbart bygger på kvantitativa observationer. Vidare slutledningar beskrivs nog bättre som *abduktiva*, slutsatser givet den bästa förklaringen (Douven, 2011). Se exemplet nedan av okänd upphovsman.

Tänk dig t.ex. att någon undersöker myrors förmåga att ta kommando. Hen har dresserat dem att ta enkla kommandon som "Gå!" och "Stanna!". "Forskaren" – olyckligtvis mindre intresserad av myrornas välbefinnande – testar sedan hur väl de svarar mot dessa kommandon när de har fått benen avlägsnade. Då myrorna inte längre går vid uppmaningen "Gå!", dras slutsatsen att myror utan ben hör dåligt, alternativt får nedsatt kognitiv förmåga då de åtminstone tycks svara mot det ena kommandot.

Detta exempel kan sägas sammanfatta för- och nackdelen med abduktiv slutledning. Nackdelen är att den bästa förklaringen kan variera. I lingvistiska analyser brukar ofta den hypotes som bäst redogör för datan föredras (Beavers & Sells 2014:419). Fördelen är då att man inom ett visst fält förhoppningsvis har någorlunda likvärdiga intuitioner om vad som kan tyckas vara den bästa förklaringen till ett fenomen.

3.2.1 Temporal inkongruens

Det finns två problem i den semantiska analysen: kontext och tid. Möjligheterna att ta del av kontexten till vissa inlägg är ibland begränsade då vissa diskussionstrådar har tagits bort. Ibland är kontexten tillräcklig för analys, ibland inte. Även tid är lite speciellt i ett diskussionsforum eftersom tiden mellan ett inlägg och ett svar kan variera kraftigt. Det är oklart vad detta har för implikationer för val av tempus. Mot bakgrund av detta utelämnas tvetydiga fall ur analysen, alltså de fall där det varken finns fog för att säga att det rör sig om inkongruent (vidare [- KON]) eller kongruent preteritum ([+ KON]).

För att avgöra om ett uttryck är tvetydigt eller flertydigt kan man undersöka vad som följer på en sats. Om preteritum både kan tidfästa en aktion till nutid och dåtid är formen tvetydig. För att avgöra detta ställs en testfråga till exemplet, som i exempel 12c_{I-II}. Ett andra test är att avgöra huruvida preteritum är kongruent, dvs. tidfäster en aktion till tiden före talögonblicket, eller inkongruent (nutid/framtid). Det som avgör detta är kontextuella faktorer, dvs. om det finns något den omgivande kontexten som signalerar att det inte kan röra sig om en dåtids-tidfästning hos preteritumformen. Nedan följer tre exempel (S) av olika tydighet:

- (12) a. Då *var* det dags för ytterligare ett avsnitt *imorgon!* Någon mer än jag som ser fram emot det?? (FL8) [- KON]
 b. Innan Idol började {*var/#är*} det dags för storstädning. [+ KON]
 c. Vad fin den katten {*var/är*}! [+ KON]
 I. Vad fin den katten *var!* När gick den bort? [dåtid]
 II. Vad fin den katten *var!* Får jag klappa den? [nutid]

I exempel 12a bedömer jag att preteritum har nutidsreferens på grund av adverbet *imorgon*, samt den följande frågan som inte lämnar något utrymme för en dåtidstolkning. Det räknas därför som entydigt inkongruent. I exempel 12b leder den inledande temporalabisatsen till att en nutidstolkning blir semantiskt udda. I exempel 12c funkar båda tempusformer vilket tyder på att det kan röra sig om inkongruens. Tidfastningen är dock oavgörbar utan omkringliggande kontext. För att avgöra huruvida det verkligen är tvetydigt ställs frågor som 12c_{I-II}. Dessa tvingar fram två olika läsningar. Om båda är semantiskt acceptabla bedöms preteritum tvetydig.

Nackdelarna med metoden är att det saknas ett exakt identiskt mekaniskt test för varje exempel. I väntan på en sådan semantisk metod får vi göra det bästa med det som finns, nämligen att först visa ett autentiskt exempel och sedan abduktivt argumentera för vad som följer eller inte följer på ett uttryck.

3.2.2 Semantiskt test för att skilja generiska satser från specifika

I avsnitt 1 formuleras specificitetshypotesen, dvs. att inkongruent preteritum används för att undvika att yttrandet ska kunna tolkas som en generell utsaga. Så, vilka argument krävs för att en sådan hypotes ska ha något förklaringsvärde? För det första måste ett skifte till presens leda till en generisk betydelse eller åtminstone potentiellt generisk, dvs. tvetydig mellan generisk och specifik. Vi utgår då från ett grundläggande test ur Krifka m.fl. (1995:9) för att undersöka om en sats är generisk eller specifik.

Testet går ut på följande: (i) lägg till något av satsadverbialen *usually* eller *typically* till en sats (här används adverb som *vanligtvis* eller *alltid*), och (ii) tolka meningen. Om satsen som utsätts för testet är generisk kommer skillnaden vara väldigt liten som i exempel 13, men om satsen är specifik blir betydelseförändringen påtaglig som i exempel 14 nedan. Vidare markeras generiska satser [+ GEN], specifika satser [- GEN], och tvetydigt generiska satser som [± GEN].

(13)	a.	Min farbror spelar tennis runt åtta.	[± GEN]
	b.	Min farbror spelar { <i>vanligtvis/alltid</i> } tennis runt åtta.	[+ GEN]
(14)	a.	Håkan Hellström spelar på Ullevi runt åtta.	[± GEN]
	b.	#Håkan Hellström spelar { <i>vanligtvis/alltid</i> } på Ullevi runt åtta.	[- GEN]

Vi kan då se att betydelseändringen är ganska liten vid exempel 13a–b. Detta är en indikation på att exempel 13a är generisk. Vad gäller betydelseskiftet mellan exempel 14a och b är en sådan betydelse inte lika trolig, då Håkan inte (ännu) har spelat på Ullevi tillräckligt många gånger för att man ska kunna generalisera om någon öppningstid. Men i den här uppsatsen undersöks främst inte fall av presens utan preteritum. Om vi använder samma test på meningar med inkongruent preteritum – likt de jag inledningsvis i avsnitt 1 hävdade var specifika – sker en drastisk betydelseförändring, vilket vi ser på nästa sida.

- (15) a. Det *var* tråkigt att läsa om din farmors bortgång. [± GEN] [– KON]
 b. Det *var alltid* tråkigt att läsa om din farmors bortgång. [+ GEN] [+ KON]
- (16) a. Det *gick* bra att ta med geten på planet. [± GEN] [– KON]
 b. Det *gick alltid* bra att ta med geten på planet. [+ GEN] [+ KON]

Tillägget av *alltid* i exempel 15b och 16b leder till att tidfästningen ändras till dåtid, vilket vi kan se i exempel 15b, alltså 'förr när jag brukade läsa om din farmors bortgång så tyckte jag att det var rätt tråkigt'. Det antyder då också att detta tillstånd inte längre gäller; den inkongruenta betydelsen (nutidsreferensen) hos preteritum har satts ur spel. Samma gäller i exempel 16. Tidfästningen ändras till dåtid, dvs. "att ta med sig geten på planet gick bra *förr*, men inte nu längre".

En rimlig fråga är då varför tidfästningen hos inkongruent preteritum ändras i samband med generiska adverbial. Om inkongruent preteritum är en reaktion på generiska satser, dvs. ett sätt att undvika att utsagan ska tolkas generiskt med bibehållen nutidsreferens, så finns det ingen poäng med att vara inkongruent längre; ett generiskt adverbial slår ut inkongruensen. Den mängd av inkongruenta exempel där inkongruensen slås ut av generiska adverbial får då betraktas som specifika.

Sammanfattningsvis testas alltså inkongruenta exempel och deras minimala par i presens. Om genericitet-testet visar [+ GEN] för presensformen och [– GEN] och temporal förändring för den inkongruenta preteritumformen, så tycks det finnas god anledning att tro att inkongruent preteritum används för att kunna uttrycka nutidsbetydelse utan att riskera att utsagan tolkas som generisk. Men om det leder till semantiska underligheter när generiska markörer används tillsammans med inkongruent preteritum, så borde en distributionell analys kunna ge kvantitativt stöd för en sådan kvalitativ bedömning, mao. inkongruenta exempel borde inte förekomma med generiska adverbial överhuvudtaget.

3.2.3 Analys av mirativitet, evidentialitet och genericitet

Under avsnitt 2 beskrivs ett antal formella drag som antingen kännetecknar eller förekommer i samband med mirativitet, evidentialitet och genericitet. Mirativitet antas likt förvåning ha en koppling till expressiva satser, utropstecken och vissa interjektioner. Då utropstecken och interjektioner inte har uteslutits ur söksträngarna för DAGS-, och DÅSÅNUDÅ-SATSER, eller för DET-INLEDDA och DEFINITA SATSER, kan vi jämföra hur många av dessa som innehåller interjektioner och utropstecken.

Först noteras antalet satser som avslutas med utropstecken för varje satstyp. Det går då att säga att x antal värderande satser och y antal modifierande satser avslutas med utropstecken. Utifrån detta kan antalet mirativa satser i materialet uppskattas. Om SAG-hypotesen stämmer, så ska de värderande satstyperna förekomma ofta i uttryck för förvåning. Om det då förekommer uttryck för förvåning även i de modifierande satserna så är detta beskrivande drag mindre intressant. Givet beskrivningen av expressiva satser i SAG räknas dessa vidare som prototypiskt mirativa.

Vad gäller draget evidentialitet undersöks uttryck för lexikal evidentialitet såsom verben kopplade till direkt evidentialitet (*se, höra, känna, osv.*), och verb kopplade till indirekt evidens (t.ex. *förstå, anta, veta*). Om modifierande preteritum är kopplat till planlagda händelser, borde några av dessa verb förekomma i de inkongruenta exemplen.

Specificitetshypotesen undersöks på ett flertal sätt. Först undersöks följande i de inkongruenta satserna: (i) distributionen av adverbialen (*numera, nuldå för tiden, alltid, aldrig*), och (ii) distributionen av frekvensadverbialen *jämt, regelbundet, ofta* och *sällan*. Förekomsterna av dessa har tagits fram med sökfunktionen i en textredigerare.

Påståendet i Teleman m.fl. (1999c:216) att generiska satser gärna uttrycks med presens undersöks också. Dels för att se om det stämmer, dels för att inte förutsätta distributionella drag hos preteritum. Men en undersökning av dessa adverbial och deras möjliga positioner i samtliga söksträngar i-vi är här inte praktiskt möjligt. Därför analyseras distributionen av dessa adverbial i en förenklad schablonform för värderande preteritum i FL1–12. Då tillstånd verkar vanligare än dynamiska aktioner undersöks endast adverbens distribution i predikativa satser med preteritum och presensformerna av *vara*, dvs. [SBJ *var/är* ___ SBJP] samt i position efter predikativet [SBJ *var/är* ___ SBJP].¹¹

För att undersöka kopplingen mellan subjektivitet och preteritum (se avsnitt 2.3.1) undersöks på liknande vis distributionen av subjektiva fraser som *enligt mig, vad jag vet, om du frågar mig, enligt min erfarenhet*. Dessa fraser undersöks i positionen efter predikativet [SBJ *var/är* SBJP ___] och innan [SBJ *var/är* ___ SBJP].¹²

Antalet förekomster har betydelse för om dessa adverbial kan avslöja något om genericitet och inkongruent preteritum. Om det inte förekommer några adverbial/fraser för regelbundenheter, frekvens, och subjektivitet i inkongruent preteritum till skillnad från satser i presens kan det tyda på att inkongruent preteritum har specifik betydelse. Men att det inte förekommer räcker inte för att förklara fenomenet. Då specificitetshypotesen säger att inkongruent preteritum används för att undvika en generisk betydelse behövs stöd för att inkongruent preteritum till skillnad från kongruent preteritum inte kan uttryckas generiskt utan att förlora sin inkongruenta tidfästade funktion. Eller enklare uttryckt, om man kompletterar en sats med inkongruent preteritum med en generisk markör (t.ex. *alltid*), så bör inkongruent preteritum förlora sin specifika betydelse. Det är då nödvändigt att undersöka inkongruenta fall av preteritum tillsammans med generiska markörer och studera deras temporala förändring. Jag återkommer till dessa test i avsnitt 4.3, och går vidare till resultatdelen.

¹¹ Mer specifikt är söksträngen [deprel = "SS" & lbound(sentence)] [(word = "var" | word = "är")] [] [deprel = "SP"], där den tomma hakparentesen har fyllts med varje adverbial form som har undersökts och motsvarar då luckan i fritextbeskrivningarna.

¹² [deprel = "SS" & lbound(sentence)] [(word = "var" | word = "är")] [deprel = "SP"] [].

4 Resultat

Resultatdelarna är i viss mån disponerade med avsikt att tematiskt avspegla avsnitt 2. Först och härnäst i avsnitt 4.1 presenteras resultatet av den semantiska analysen av inkongruent preteritum, vilken ligger till grund för jämförelsen av de två hypotesernas förklaringsvärde. Under avsnitt 4.2 undersöks sedan hur SAG-hypotesen förklarar de inkongruenta fallen. Sedan under avsnitt 4.3 söks stöd för specificitetshypotesen genom distributionell och semantisk analys.

4.1 Semantisk analys: antal inkongruenta förekomster

Syftet med den semantiska analysen är att visa hur stor del av materialet som utgörs av inkongruent preteritum. Först undersöks de former där modifierande preteritum ofta förekommer (DAGS och DÅSÅNUDÅ-SATSER). Sedan undersöks de som förknippas med värderande preteritum (EXPRESSIVA, DET-INLEDDA och DEFINITA SATSER).

Utav de 554 DAGS-SATSERNA i preteritum har 163 fall bedömts tvetydiga (\pm KON) och 112 entydigt ($-$ KON) inkongruenta. Exempel följer nedan:

- (17)
- a. Då *var* det *dags* för ytterligare ett avsnitt imorgon! Någon mer än jag som ser fram emot det?? [-KON] (FL8)
 - b. Gomorron kryzzers! Nu *var* det *dags* igen! [-KON] (FL8)
 - c. okej,när *var* det *dags* för henne att föda?? [\pm KON] (FL8)
 - d. Godmorgon då *var* det *dags* igen. [\pm KON] (FL8)

I exempel 17a kan vi både av adverbet *imorgon* och den följande frågan i nästa sats sluta oss till att det rör sig om nutidsreferens. Det följer att preteritum är inkongruent av det faktum att vi inte kan se fram emot något i det förflutna. I exempel 17b följer en sådan slutsats ur kontext då det rör sig om en tråd där man löser och diskuterar melodikrysset tillsammans; det *är* alltså aktuellt att lösa krysset vid skrivögonblicket.

Exempel 17c bedöms tvetydigt då svaret på frågan både kan gälla en tid som föregår talögonblicket, t.ex. *Hon skulle ha fött i förrgår men födde igår*, och en tid som följer på talögonblicket, t.ex. *Om två veckor har jag hört*. På grund av för lite kontextuell information bedöms formen tvetydig. Detsamma gäller exempel 17d.

Av DÅ-SÅ-NU-DÅ-SATSERNA står 620 fall i preteritum. 46 fall bedöms som tvetydiga, och 79 som entydiga fall av inkongruent preteritum. Exempel på dessa ges nedan.

- (18)
- a. Då *var* vi gifta då! Allt var jättelyckat! Det känns såå bra! [-KON] (FL8)
 - b. Då *var* krysset löst då. Ha en trevlig helg allihopa! [-KON] (FL8)
 - c. så detta *va* alltså sista filmen då? [\pm KON] (FL8)
 - d. då *hade* jag *rätt* då!! hehe .. hon påstår att det är weezer ... [\pm KON] (FL8)

Exempel 18a–b är entydigt inkongruenta. Det första exemplet skrevs i en diskussions-tråd om bröllop med en entusiasm som knappast gäller ett tidigare giftermål. Det andra exemplet gäller den tidigare nämnda krysstråden. Utifrån vår kunskap om korsord, drar vi slutsatsen att kryss som var (*är*) lösta inte brukar bli olösta igen. I exempel 18c finns det en möjlighet att filmen de talar om har varit den sista filmen i någon serie av filmer, men i nuläget inte är det längre. En uppföljare kan ha producerats; det händer ibland. För exempel 18d är det oklart om skribenten menar att hen har rätt nu eller tidigare.

Vi fortsätter med de satser som förknippas med värderande preteritum. Utav de 1 635 fallen av EXPRESSIVA SATSER i preteritum bedöms 294 tvetydiga och 328 entydiga. Nedan följer exempel på entydiga och tvetydiga fall:

(19)	a.	Smash!!! Så <i>hette</i> den!!!	[–KON] (FL8)
	b.	Fan vad bra dagens avsnitt <i>var</i> !!!!!!!!!!!!!!	[–KON] (FL8)
	c.	vad söt Gabi <i>var</i> utan smink!	[±KON] (FL8)
	d.	Oj så sent froggie du <i>var</i> uppe!	[±KON] (FL8)

I exempel 19a nämns tv-serien *Smash*. Vad jag vet heter den fortfarande *Smash* och det vore orimligt att tro att skribenten menar att serien hette det förut men inte nu längre.¹³ I exempel 19b är det också rimligt att tro att författaren fortfarande tycker att dagens avsnitt är bra då hen skriver inlägget. Exempel 19c–d är dock tvetydiga. Man kan t.ex. syfta på ett äldre fotografi av Gabi väl medveten om att det inte finns något smink i världen som är henne behjälpligt i dagsläget. I det sista exemplet (19d) kan förvåningen bero på att Froggie är uppe sent vid skrivtillfället, men det kan lika gärna bero på att Froggie var uppe sent någon tidigare natt.

Av de 3 818 DET-INLEDDA SATSERNA bedöms 215 fall tvetydiga och 521 entydigt inkongruenta. Några av dessa visas nedan.

(20)	a.	Det är bättre med begagnade t ex Crescent, Monark eller liknande än en hylt ny Biltemacykel. Vi köpte faktiskt igår en begagnad Crescent 16 ”årsmodell 2010 som var nästan oanvänd från förra året för 1000 kr Det <i>syntes</i> knappt att någon hade cyklat på den.	[–KON] (FL11)
	b.	Det <i>var</i> svårt att hitta en svensk text! Jag har försökt lite men kan fortsätta att hjälpa dig.	[–KON] (FL8)
	c.	Det <i>var</i> jättesvårt att gissa hennes ålder.	[±KON] (FL3)
	d.	det <i>kändes</i> skönt att få höra att mumlin mår bra.	[±KON] (FL7)

Exempel 20a är entydigt inkongruent. Det finns en liten möjlighet att de under ett dygn har kört den cykeln med en sådan vildsinthet att den 24 timmar senare uppvisar tecken på slitage. Men det är högst otänkbart. Exempel 20b är entydigt eftersom svårigheterna

¹³ Vidare kan kanske fiktion upphöra att existera om den glöms bort, men *Smash* ”lever” i överförd mening kvar, bland annat här: [https://sv.wikipedia.org/wiki/Smash_\(TV-serie\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Smash_(TV-serie)) (senast besökt 27-05-2016).

med att finna den svenska texten fortfarande gäller vid skrivtillfället. Om texten vore funnen saknas anledning att erbjuda sig att leta ytterligare. Någon sådan kontext finns inte i exempel 20c, utan skribenten kan vid skrivögonblicket redan ha gissat åldern vilket skulle motivera valet preteritum, men möjligheten finns också att åldern inte är gissad ännu. Exempel 20d erbjuder inte heller tillräckligt med kontext för att betraktas entydigt kongruent eller inkongruent.

Utav de 3 370 förekomster av DEFINITA SATSER (t.ex. *Den spiken satt verkligen hårt*) i preteritum är 491 tvetydigt inkongruenta och 589 entydigt inkongruenta. Exempel på tvetydigt och entydigt inkongruent preteritum följer:

- (21) a. den länken *funkade* inte [...] kan du skicka en ny??? [-KON] (FL2)
 b. Jag har gjort en tårta med lakrits och citronfromage. Dom smakerna *passade* jättebra ihop. [-KON] (FL5)
 c. Den blåa fodrade overallen *fanns* den i tjej färg??? [±KON] (FL2)
 d. Den kommentaren *störde* faktiskt mig lite. [±KON] (FL6)

Vad gäller exempel 21a vore det orimligt att be om en ny länk om man tror att länken i fråga faktisk fungerar. Vad gäller tempus kan man lika väl skriva: *Den länken fungerar inte. Kan du skicka en ny*. I exempel 21b använder skribenten knappast preteritumformen av *passa* för att uttrycka att hen inte längre gillar smakkombinationen lakrits och citron. Låt mig tydliggöra detta. Tänk att någon svarar följande på inlägget i exempel 21b: *Mmm citron och lakrits. Jag har också gjort en sådan tårta*. Det vore förvånande om författaren av 21b kontrade: *Blä! Det ogillar jag skarpt nu för tiden*.

Exempel 21c–d får dock betraktas som tvetydiga. Overallen i exempel 21c kan vara någon sorts gammal overall som inte längre existerar. Skribenten är kanske endast nyfiken på om den fanns i rosa på den tiden då det fanns fodrade overaller av den typ de diskuterar. En sådan slutsats kan ej uteslutas genom kontext. Samma gäller kommentaren i exempel 21d; det är oklart om den vid skrivtillfället stör författaren av inlägget.

Nu när antalet tvetydiga och entydiga fall är redovisade kan det tyckas att bedömningarna av a–b-exemplen ovan som inkongruenta är alltför ogenomtänkta. Det kan också vara så att läsaren i fråga bär på ett strålande motexempel. Detta är tyvärr en nackdel med metoden, då det kan hända att författaren (jag) har misstagit sig i vad som är den bästa förklaringen av ett fenomen.

Det kan även vara så att det finns någon läsare som anser att bedömningarna av c–d exemplen ovan som tvetydiga visar på en alltför restriktiv hållning till materialet. En sådan reaktion är inte orimlig då dessa exempel kan upplevas inkongruenta, och vissa kongruenta tolkningar i de tvetydiga fallen kan upplevas forcerade och onaturliga. Detta är dock en del av metoden och ibland ett resultat av – kanske onödigt – långa funderingar över betydelsen hos tempus. Så är det med språk; vissa exempel är tvetydiga.

I det här avsnittet har resultatet av den semantiska analysen redovisats. Genom exempel 17–21 har vi sett exempel på hur förekomster av preteritum har bedömts som

entydigt eller tvetydigt inkongruenta. Kvar finns något att säga om den totala mängden inkongruent preteritum. I tabell 2 nedan sammanfattas resultatet av analysen:

Tabell 2: Sammanfattning av resultat för tvetydighetstest i absoluta tal och i procent relativt antalet förekomster av preteritumformer

	Satstyper	Förekomster		Totalt
		± KON	– KON	
Modifierande	DAGS	163 (29 %)	112 (20 %)	554 (100 %)
	DÅSÅNUDÅ	146 (24 %)	79 (13 %)	620 (100 %)
Värderande	EXPRESSIVA	294 (18 %)	328 (20 %)	1 635 (100 %)
	DET-INLEDDA	215 (6 %)	521 (14 %)	3 818 (100 %)
	DEFINITA	491 (15 %)	589 (17 %)	3 370 (100 %)
Totalt:		1 309 (13 %)	1 629 (16 %)	9 997 (100 %)

Baserat på den semantiska analysen kan vi se att mängden av entydigt inkongruent preteritum är liten i relation till kongruent preteritum, dvs. i 1 629 fall (16 %) av 9 997. Detta är något mindre än väntat då värderande och modifierande preteritum enligt Teleman m.fl. (1999c) ofta förekommer i de satstyper som anges i tabell 2. Dock är antalet tvetydiga förekomster ungefär lika många som de entydiga. Om de tvetydiga skulle vara inkongruenta är förhållandet istället 29/71 procent. Men det är de entydigt inkongruenta som utgör undersökningsmaterialet. Hur väl dessa kan förklaras utifrån SAG-hypotesen diskuteras närmast i avsnitt 4.2.

4.2 Drag och kriterier för värderande och modifierande preteritum

I avsnitt 2.2 redovisas dels de formella drag och kriterier som kännetecknar värderande och modifierande preteritum, dels ett antal betydelserelaterade drag och kriterier. Här undersöks hur de formella beskrivningarna stämmer överens med de fall av inkongruent preteritum som skiljs ut i föregående avsnitt. I underavsnitten 4.2.2 och 4.2.1 redovisas hur stor del av materialet som kan förklaras i termer av mirativitet och evidentialitet.

För att underlätta läsningen redovisas åter de drag/kriterier för värderande preteritum ur Teleman m.fl. (1999c:226) (se Tabell 3 på nästa sida). Låt oss först diskutera det formella draget FD1. Enligt FD1 förekommer värderande preteritum ofta i vissa syntaktiska ramar, främst i de former som utgör grunden till materialinsamlingen (söksträng i–vi). Men vilket antal ska något ha för att det ska räknas som *ofta*? Vi utgår vidare från att det ska gälla i fler än hälften av alla fall. Utifrån Tabell 2 i avsnitt 4.1 har vi sett att av 9 997 förekomster av preteritum är 1 629 fall inkongruenta (16 %). Då inkongruent preteritum är ett kriterium för både värderande och modifierande preteritum kan antalet förekomster av dessa kategorier som mest utgöra 16 % av materialet (29 % om vi skulle

räkna in de tvetydiga). Givet underlaget förekommer de inte ofta i dessa former.¹⁴ Vidare faller FK1 och BK2 i Tabell 3 nedan bort (se avgränsningar i avsnitt 3.1.1).

Tabell 3: Formella och betydelserelaterade kriterier och drag för värderande preteritum

Formella kriterier och drag	Betydelserelaterade kriterier och drag
FK1: endast med enkelt tempus	BK1: [- KON] nutidsreferens
FK2: verbet som uttrycksform	BK2: tidfästning av faktisk aktion
FD1: ofta i vissa ramar	BD1: ofta för att uttrycka förvåning
FD2: ofta med <i>var</i>	BD2: vanligtvis subjektivt ADJ/ADVB.
FD3: sällan med andra verb	
FD4: ofta med ADJ/ADVB	
FD5: ofta med expletivt <i>det</i>	

Två relaterade drag är FD2–3. En genomgång av antalet verbtyper samt deras förekomster visar att *var* är det verb som förekommer flest gånger i värderande satstyper (dvs. EXPRESSIVA, DET-INLEDDA och DEFINITA SATSERNA). Existentiellt *var* förekommer ofta (i 1 040 fall (72 %) av 1 438). Däremot verkar det inte stämma att värderande preteritum endast undantagsvis förekommer med andra verb då det förekommer 77 andra verbtyper i materialet (som t.ex. *lät*, *hade*, *gillade* och *såg ut*).¹⁵

Drag FD4 och BD2 överensstämmer med materialet, dvs. att adjektiv och adverb oftare används för att ge uttryck för det som kallas subjektiv värdering i motsats till objektiv värdering (Teleman m.fl. 1999c:227). Subjektiva värderingar är vanligast, som i exempel 22a nedan där det är en fråga om att tycka eller inte tycka att det är svårt att stava till *foTboll*. Jag tycker t.ex. inte det, men någon annan som i exempel 22a kan tycka det. Mindre vanligt är fall som exempel 22b nedan där ett test används för att klassificera vuxenhet i termer av gränsvärden. I viss mening får *vuxen* då betraktas som en objektiv värdering då alla med 32 poäng på testet räknas som *vuxna*.

- (22) a. vad svårt det var att stava till foTboll då! (FL8)
 b. Hoppsan vad vuxen jag var!! Fick 32 poäng! (FL8)

Men problemet med tester är att de är utformade av någon, någon som kanske i grund och botten tycker att något gränsvärde ska gälla mellan *ung* och *vuxen*. I det här avsnittet använder jag t.ex. ett godtyckligt gränsvärde mellan ofta och sällan. Ibland är sådant tyckande baserat på stödjande teorier, ibland inte. Ibland är teorier grundade i filosofier om hur någon tycker att vetenskap ska bedrivas, ibland inte. Det är därför svårt att

¹⁴ Det är möjligt att man i SAG egentligen ville uttrycka att värderande och modifierande preteritum oftare förekommer i dessa former än i andra.

¹⁵ Se Tabell 15–18 i Appendix för en fullständig sammanställning av verbtyper och deras förekomster.

undvika tyckande. Här är det heller inte ett problem då de fall som inte kan betraktas som subjektiva är så få att jag inte finner fler än 22b.

Vad gäller FD5 förekommer ofta expletivt *det* i värderande preteritum. Expletivt *det* definieras i Teleman m.fl. som ”uttryck som saknar egen referens eller betydelse men ändå fungerar som ett led i en sats” (1999a:168). Några exempel på expletivt *det* är *det regnar* eller *det var Kim som köpte grus*. Då *det* här saknar referens är det därför märkligt att fråga: #*Vad regnade?* och det är bl.a. därför som presenteringskonstruktionens egentliga subjekt förekommer som subjekt i svaret på: *Vem köpte grus? Kim köpte grus*.

Expletiva *det* kan till skillnad från *det* med referens inte ersättas med demonstrativa pronomen, t.ex. *detta* eller *det här* (Teleman m.fl. 1999c:39). Vi kan då skilja på referentiella och expletiva *det* enligt följande test:

- (23) a. Det regnar ute. [jfr. #*Det där/Detta* regnar ute.] (S)
b. Det var Kim som köpte grus. [jfr. *Detta* var Kim som köpte grus.] (S)
c. Har du vunnit på Lotto! *Det* var roligt att höra. [jfr. *Detta* var roligt att höra (dvs. att du har vunnit på lotto.)] (S)

Demonstrativen i exempel 23a är märklig då det saknas något i andra änden av referensen som står för regnandet. Demonstrativen i exempel 23b leder till en betydelseförändring vilket ungefär skulle betyda (’Här är Kim; ni vet Kim som köpte grus’). Exempel 23a–b är därför expletiva. Demonstrativen i exempel 23c är dock helt rimlig då subjektet *det* är anaforiskt, dvs syftar på ett tidigare uttryck t.ex. ’Att du har vunnit på lotto’.

Det finns 13 av expletiva *det* i de 328 EXPRESSIVA SATSERNA, varav vi ser exempel på några nedan. De två första exemplen är något tydligare än det sista.

- (24) a. Ja så var det den hette! [jfr. #*Så var det där* den hette.] (FL8)
b. åååå va tomt det var här dååååå!!! [jfr. #*Vad tomt detta* var här då] (FL8)
c. Oj vad gott det lät med skaldjurssallad Tinto! [jfr. *Vad gott detta* lät med skaldjurssallad.] (FL8)

Exempel 24a–b bedöms expletiva, vilket följande parafraiseringar även antyder: ’så hette den’ och ’här var så tomt’. Klurigare är det med exempel 24c, då satsen är tvetydig. Antingen menas att något specifikt (t.ex. nybakat bröd) är gott att äta tillsammans med skaldjurssallad, eller så menar skribenten att just skaldjurssallad ’låter gott’ eller snarare verkar gott; skaldjurssallad brukar enligt min erfarenhet inte göra så mycket väsen av sig, särskilt inte i diskussionsforum på nätet. Tvetydiga exempel bedöms som expletiva till förmån för SAG-hypotesen.

Det referentiella testet visar fyra förekomster av expletivt *det* i de 521 DET-INLEDDA SATSERNA. Samtliga av dessa förekommer med befintlighets verbet *finnas*.¹⁶ Nedan på nästa sida ges först två exempel på expletivt *det* och sedan ett referentiellt fall vilket är intressant av en annan anledning.

¹⁶ Expletivt *det* förekommer inte i de DEFINITA SATSERNA då de per definition har referens.

- (25) a. Jag har just beställt via nätet. Det fanns olika att välja på www.lustgarden.se 149:- och uppåt. [jfr. #*Det där* fanns olika att välja på.] (FL12)
- b. Har varit i Ullared idag och shoppat lite mammakläder. Det fanns mycket för de som drar lite mindre strl. [jfr. #*Det där* fanns mycket för ngn.] (FL12)
- c. Det var tråkigt att höra att hon sprack. [jfr. ?*Det där* var tråkigt att höra att hon sprack.] (FL3)

Exempel 25a–b saknar referens enligt testet. Däremot är referensen i exempel 25c lite svårare att avgöra. Anledningen till detta är att det egentliga subjektet i sådana här satser kan utelämnas, vilket leder till anaforiskt *det*, t.ex. Talare A: *Hon sprack rejält under förlossningen*. Talare B: *Aj då, det (där) var tråkigt att höra*. Ibland utlämnas dessa, men ibland fungerar dessa egentliga subjekt som förtydligande appositioner: *Det där var tråkigt att höra, alltså att hon sprack*.

Men vilken roll har då *att höra* i sådana satser? Det är ju inte så att skribenten menar att det på sjukhuset kom ett tråkigt ljud från förlossningssalen. Det verkar snarare ha att göra med att skribenten vill signalera att hen har uppfattat informationen, möjligtvis via ljudintryck. Det är heller inte själva ljudintrycket eller uppfattningen av dito som är tråkigt. Om så vore fallet skulle en rimlig respons kunna vara: *Men lyssna inte på mig då om det nu är så tråkigt!* Dessa *att höra*-fraser verkar lovande att diskutera i termer av evidentialitet, och det finns gott om liknande fraser i undersökningsmaterialet, t.ex. *att läsa, att se, att veta*. Vi återkommer till dessa i avsnitt 4.2.1.

Totalt innehåller 17 av de 1 438 värderande satserna expletivt *det*. De förekommer då inte ofta i materialet, till skillnad från observationen i Teleman m.fl. (1999c:227).

För att underlätta läsningen sammanställs och redovisas åter de drag och kriterier som gäller för modifierande preteritum. Dessa följer i tabell 4 nedan:

Tabell 4: Formella och betydelserelaterade kriterier och drag för MOD preteritum

Formella kriterier och drag	Betydelserelaterade kriterier och drag
FK1: enkelt/sammansatt tempus	BK1: [- KON] nutids- eller framtidsreferens
FK2: verbet som uttrycksform	BK2: tidfästning av faktisk aktion
FD1: ibland med <i>nu, så</i> och <i>då</i> .	BD1: signalerar artighet
	BD2: signalerar planenlighet.

De formella dragen i tabell 4 är något färre än för beskrivningen av värderande preteritum. Endast ett formellt drag har urskiljts (FD1), dvs. att modifierande preteritum ibland förekommer tillsammans med adverbena *nu, så* och *då*. Då vi har 79 förekomster av inkongruenta DÅSÅNUDÅ-SATSER kan det räcka med att ett av dessa 79 fall kan betraktas som modifierande för att en sådan *ibland*-frekvens ska uppfyllas.¹⁷

¹⁷ Se tabell 2 i slutet på avsnitt 4.1.

Som vi ser utifrån tabell 4 är det främst genom betydelsesdragen (BD1–2) som det går att särskilja värderande från modifierande preteritum. Dessa drag återkommer vi till i avsnitt 4.2.1. Däremot finns det något att nämna om de enda formella kriterier som skiljer kategorierna åt, nämligen att värderande endast kan förekomma i enkelt tempus och modifierande preteritum i enkelt och sammansatt tempus (FK1 i tabell 3 och 4). Genom att diskutera detta avviker jag för en stund från ämnet eftersom sammansatt tempus inte är inkluderat i undersökningsmaterialet.

En sökning på ett inledande ord (interjektion) följt av orden *du*, *hade*, och *ju* i FL1–12 ger 83 träffar.¹⁸ Nedan visas tre av dessa. Om värderande preteritum endast förekommer i enkelt tempus, så bör alltså inte exempel 26a–c nedan räknas till den kategorin.

- (26) a. oj du *hade* ju precis *fått* tips på smörgåstårta med salami [. . .]. (FL5)
 b. Oj du *hade* ju *testat* med napp, men har du testat flera olika? (FL11)
 c. xena: ojj du *hade* ju *skrivit* hur de gick:D. (FL12)

Vilka kriterier/drag möter exempel 26a–c ovan? De uttrycks med verbet (FK2), de tidfäster faktiska aktioner (BK2) och de förekommer med det värderande adverbet *ju* (FD4). De verkar också markera förvåning över aktionen (BD1 i tabell 3). Men hur är det med nutidsreferensen? Om tempusformens funktion vore att uttrycka temporalitet i dessa exempel, borde ett skifte till presens låta märkligt, vilket det inte gör (t.ex. *Oj du har ju precis fått tips*). Det blir helt enkelt något rörigt och det enda formella kriterium som skiljer kategorierna åt verkar här sättas ur spel. Men detta är bara en parentes.

Sammanfattningsvis har här upprättats ett gränsvärde för vad som räknas som *ofta* förekommande (dvs. i mer än 50 % av fallen). Om något förekommer i mindre än 50 % av fallen benämns det som *sällan*. Jag har också undersökt om det finns stöd i materialet för ett antal formella drag som enligt SAG-hypotesen är karakteriserande för värderande preteritum. Några av dessa drag återspeglas i undersökningsmaterialet. Dessa är följande: värderande preteritum (FD2) förekommer ofta i verbformen *var* (i 72 % av de värderande satserna), och (BD2) adjektiv/adverb uppskattas användas ofta för subjektiv värdering. För modifierande satser gäller (FD1) att de ibland inleds av *nu*, *så* och *då*.

Det finns också ett antal drag i Teleman m.fl. (1999c:226–228) som inte stämmer överens med observationerna i undersökningsmaterialet. Först beskrivs värderande preteritum. Enligt FD1 förekommer värderande preteritum ofta i de värderande satstyperna i tabell 2. Ur samma tabell framgår dock att värderande men också modifierande satser förekommer sällan (de utgör tillsammans 16 % av samtliga satser i preteritum). Observationen att (FD5) expletivt *det* ofta förekommer i värderande satser återspeglas inte i materialet där de förekommer sällan (i 1 % av fallen). (Utöver detta verkar det formella kriteriet i termer av tempuskomplexitet utgöra ett svagt kriterium.)

Det har också noterats två saker här som vi har anledning att återkomma till. Det ena är påståendet att det endast undantagsvis förekommer andra verb än *var* i värderan-

¹⁸ Söksträng: [pos = "IN"] [word = "du"] [word = "hade"] [word = "ju"]

de satser (FD3 i tabell 3). Då det identifierades 77 andra verbformer i materialet verkar detta vara värt att undersöka närmare i relation till förvåning, eller det mer övergripande begreppet *mirativitet* (se avsnitt 4.2.2). Men först tittar vi närmare på en eventuell koppling mellan modifierande preteritum och lexikala evidentiella markörer (som t.ex. *att se, höra, och veta*) i relation till tanken om planlagda aktiviteter (BD2).

4.2.1 Modifierande preteritum: inte bara planering och artighet

I avsnitt 2.2.1 beskrivs evidentialitet som betydelsen som indikerar varifrån källan till informationen i ett yttrande kommer ifrån. Det urskiljs två huvudtyper: direkt evidentialitet, som har betydelsen för sinnesintryck som kan uttryckas med lexikala verb som *att se, höra och lukta*, och indirekt evidentialitet som är kopplat till slutledning, och hörsägen, vilket t.ex. kan uttryckas med verb som *att tolka, höra (av ngn), följa på*, osv. Där antogs också att om modifierande satser förekommer med evidentiella verb, så skulle det kunna gå att förklara det planlagda betydelseelementet som en indirekt evidens, t.ex. att något bygger på slutledning eller hörsägen.

Det förekommer inte några lexikala verb som indikerar direkt evidens i de modifierande satserna i undersökningsmaterialet. Detta kan bero på att DAGS-SATSERNA har lite syntaktiska egenheter som endast tillåter verben *vara* och *bliva*. I DÅSÅNUDÅ-SATSERNA förekommer dock något som kan kopplas till indirekt evidentialitet. Gemensamt för exempel 27a–e och ett antal andra fall i materialet är att de är slutsatser baserade på en andrahandskälla. Vi kan testa detta genom att lägga till adverbialen *enligt dig/er*.

- (27) a. aha då förstår jag! så det *fanns* inte i den katalogen då [enligt dig]? (FL2)
b. Då *hette* den alltså [enligt dig] som jag trodde då! Tack, det måste vara den. Se om den går att få tag på någonstans! (FL8)
c. Tack för era svar! Då *var* jag inte helt *ute och cyklade* då [enligt er]. (FL7)
d. Då *gick* coleslwen *bort* på morot o ägg då [enligt dig]. Jaja, jag gillar ändå inte vitkål vidare värst. (FL7)

Det skulle här kunna finnas en koppling till hörsägenspreteritum (Ekerot 2011:141) eller någon annan form av evidentialitet, men en sådan förklaring är inte tillräcklig. Det går alldeles utmärkt att använda presens, eftersom det ändå framgår av sammanhanget att skribenten har mottagit informationen, t.ex. *jaha, då heter filmen alltså som jag trodde då*, eller *Då går coleslawnen bort då enligt dig och dina bantningstips*. Verben i exempel 27a–d saknar också betydelse som uppenbart indikerar slutledning/hörsägen.

I de modifierande satserna går det också att urskilja en aktualiserande betydelse (i samtliga av DAGS-SATSERNA i undersökningsmaterialet).¹⁹ En sådan aktualiserande

¹⁹ Intuitivt verkar det gå att parafasera *dags* med olika graderingar av *aktuellt* utan att någon större betydelseförändring sker, t.ex. *nu var det {dags/aktuellt} att kamma hönsen*. Vill man uttrycka olika grader av aktualitet kan man liksom engelskan använda det brinnande aktuella *{high timel/hög tid}*, eller (ibland) när något är inaktuellt *{about timelså dags}*.

betydelse förekommer också i DÅSÅNUDÅ-SATSER, i vilka DAGS-SATSER händelsevis förekommer. Nedan följer några exempel:

- (28) a. Så imorgon *var* det vågen igen då. Hur tror du att det kommer att se ut för dig? Jag gissar på att jag minskat lite till men man vet ju aldrig så svullen som jag är nu (FL7)
- b. Så, när *var* det imon nu då? (FL9)
- c. Ja då *va* de *dags* att hamn i klimakteriet nu [...] när jag fyller 30. (FL8)
- d. Så *var* det *dags* igen då! Ikväll på Råsunda [...]. (FL4)

Även om det kan verka lockande att anta att man med preteritum markerar något planenligt, t.ex. som en evidentiell markör för att någon drar slutsatsen, så räcker det inte för att förklara preteritumformens inkongruens. Ett skifte till presens i exempel 28a–d skulle inte sätta en sådan potentiell evidentiell betydelse ur spel. Båda former funkar i det avseendet utmärkt: *Jaha, då {är/var} det dags för vågen igen, som vanligt.*

Om det nu finns en koppling mellan planenlighet (tolkat i termer av evidentialitet) och modifierande preteritum, så verkar det vara svårt att peka ut vilken markör som har betydelsen, samt om betydelsen är direkt eller indirekt i modifierande satser. Däremot förekommer dessa i värderande satstyper, vilket antyds i avsnitt 4.2. I redogörelsen för antalet expletiva *det* noteras där att DET-INLEDDA SATSER oftast inleds med ett referentiellt *det* vilket exempel 29 illustrerar:

- (29) Har du lämnat din man lovemissen? det var tråkigt att höra! (FL7)
- a. #Att höra var tråkigt.
- b. [SUBJ *Det där*] var tråkigt (att höra) ([APN att du lämnat din man]).

Det är alltså inte ljudintrycket som är tråkigt i exempel 29, utan det faktum att någon har lämnat sin man. Den infinita VP:n *att höra* kan här tolkas som en obunden markör för audiell evidentialitet som i exempel 29b. I de fall subjektet är anaforiskt får en eventuell upprepning av subjektet som det finala ledet i exempel 29b betraktas som en apposition. Men det är inte alla evidentiella markörer som är obundna, vilket exempel 30 nedan visar. I dessa fall är det just ljudintrycket som bedöms och värderas och då subjektet inte är anaforiskt får det finala ledet i exempel 30b räknas som egentligt subjekt.

- (30) Det var plågsamt att höra en del av duetterna. [± KON] (FL8)
- a. Att höra var plågsamt.
- b. #[FSUBJ *Det där*] var plågsamt [ESUBJ att höra duetterna].

Infinita verbfraser med evidentiella verb förekommer ofta i DET-INLEDDA SATSER (i 66 %), vilket går att urskilja om man jämför antalet inkongruenta DET-INLEDDA SATSER i tabell 2 (521 förekomster) med antalet i tabell 5 nedan på nästa sida:

Tabell 5: Förekomster av evidentiella verbfrastyper i absoluta tal

Typer	Antal förekomster	Antal typer
<i>att höra</i>	221	1
<i>att läsa</i>	79	1
<i>att se</i>	14	1
<i>att veta</i>	11	1
<i>att få höra, att få veta</i>	4	2
<i>att få läsa, att titta på</i>	3	2
<i>att se och höra, att ta del av, att kika på</i>	1	3
Totalt:	342	11

Direkt evidentiella verb i termer av syn- och hörselintryck är vanligast, men det förekommer även indirekta verb som *veta*. I en del av dessa fall tycks de direkta evidentiella verbens betydelse snarare kunna tolkas metaforiskt. Med metaforisk betydelse menar jag att förstå eller tala om något i termer av något annat (Lakoff & Johnson 2003), dvs. ATT LÄSA är ATT HÖRA och ATT SE är ATT VETA. Några exempel ur FL följer:

- (31) a. Det *lät* skönt att du inte åkt tunnelbana på länge Flisan. (FL12)
 b. Tackar. Det *lät* bra *att höra*. Och vattnet har jag fått behålla. (FL12)
 c. Det *lät* skönt *att höra!* Ja min cykel har varit lite svajig [...]. (FL12)
 d. Tack tricia!! Det *var* skönt *att höra!* Och läsa ... (FL12)
 e. Tack Mayo! Det var skönt *att se* att det är någon mer än jag. har ju hört att män ska vara hård i magen! (FL12)

Exempel 31a–c är uppenbart skrivna, och skribenten i exempel 31a menar här knappast att ljudintrycket av att någon inte har åkt tunnelbana är skönt att lyssna på. Inte heller den något ovanliga kombinationen där ljudintryck fokuseras i exempel 31b–c handlar om bokstavligt talat om ljud. I exempel 31d diskuteras problem med att vara lös i magen. Mayo har här inte lagt upp en bild på ... det som de talar om. Skribenten syftar inte på känslan av att se en bild på objektet för samtalsämnet, utan på att få veta mer om det.

I ett tiotal fall följer evidentiella infinita verbfraser på något av de finit evidentiella verben *kändes* och *lät* som i exempel 31a–c ovan. I de EXPRESSIVA och DEFINITA satserna förekommer dock evidentiella verb sällan. Endast två träffar på evidentiella verbfraser i expressiva satser, t.ex. ”vad kul det var *att se* att sawyer hade kort hår, det hade jag totalt glömt” (ur FL8), och tre stycken i definitiva satser t.ex. ”Den bloggen var verkligen intressant *att läsa*” (ur FL2).

Datan visar inget stöd för att inkongruent preteritum beror på evidentiella distinktioner. Det påverkar inte tempus huruvida någon redovisar ”bevis” för sitt påstående, eftersom både indirekta och direkta betydelser här används. Det är heller inte så att

dessa evidentiella verb är inkompatibla i presens och på så vis kan redogöra för den inkongruenta betydelsen, t.ex. *det är skönt att se att någon annan tycker så*, eller *det är härligt att höra om din förlossning*. Med det sagt är det inte nödvändigtvis så att det saknas en betydelse kopplad till planenligheten som urskiljs i SAG. Men vilken betydelsen än må vara kan det inte betraktas som ett resultat av en evidentiell distinktion.

Det kan vara på sin plats att säga något om betydelsedraget artighet (BD1 i tabell 4), som inte har problematiserats ännu. En anledning till detta är just att det är svårt att se vad artighet har för förklaringsvärde. Fundera en stund över varför preteritum är artigare än presens i exemplen nedan (de två första ur Teleman m.fl. (1999c:228).

- (32) a. Jag *tänkte* be dig vattna mina blommor när jag är borta.
b. #Jag *tänker* be dig vattna mina blommor när jag är borta.
c. Hur *var* namnet?
d. #Hur *är* namnet?
e. Oj, det *var* tråkigt att höra om dina föräldrar.
f. #Oj, det *är* tråkigt att höra om dina föräldrar.

I Brown & Levinson (1987:62) beskrivs hur människor ibland använder sig av olika artighetsstrategier för att bl.a. stärka sin egen eller andras sociala självbild eller för att undvika att riskera att man själv eller andra tappar ansiktet. Sådana strategier kan vara negativa, dvs. att man distanserar sig från den man talar med av respekt, eller positiva, dvs. att man närmar sig den man talar med genom att visa närhet. Jag tänker här inte gå in på en sådan teori alltför mycket, utan vill bara betona ett ord: *strategi*.

För att man ska kunna vara artig så verkar det krävas en viss strategi från talarens sida, dvs. ska jag välja att vara artig, ska jag välja att vara oartig eller ingetdera i något sorts socialt kontinuum? Att använda presens i exemplen ovan är knappast oartig, utan snarare – i brist på ett bättre ord – konstigt. Tänk dig följande utväxling: A: *Hur är namnet?* B: *Tack bra! Jag gillar det mer och mer för var dag*. Det är ju knappast så att någon skulle bli förnärad, utan snarare ställd. Genom att använda preteritumformen istället för presens tycks man snarare på sin höjd kunna hävda att talaren undviker att uttrycka något som skulle kunna tolkas som semantiskt avvikande i situationen. Detta något är just en generisk läsning.

Presensformen i exempel 32a tycks dubbeltydig. Den kan antyda att talaren någon gång tänker be personen om en tjänst under den tid som anges i den temporala bisatsen. A: *När tänker du be mig om en tjänst?* B: *Någon gång när jag är borta*. Den kan också antyda att talaren nu (eller någon annan gång framöver innan resdagen) tänker be om tjänsten. Det upprättas då vid presens ett sorts generiskt tillstånd, vilket inte talaren har för avsikt att kommunicera. Liknande generisk läsning kan då uppstå i *Hur är namnet?*

Oavsett är detta endast en parentes eftersom detta drag inte är tillräckligt för att skilja värderande och modifierande sats, vilket vi ser i exempel 32e–f. Enligt beskrivningen

för artighet i Teleman m.fl. (1999c:228) kan detta lika väl betraktas som en artig distansering via preteritum, som fallen för modifierande preteritum. Men även här tycks snarare distinktionen bero på att skribenten syftar på att det *specifikt* var tråkigt att höra om någons föräldrars bortgång, i opposition till att det generellt är tråkigt att höra (någon jämt och ständigt) prata om sina föräldrars bortgång. Detta verkar lovande som förklaring till varför evidentiella verb ofta förekommer i de inkongruenta DET-SATSERNA. Detta diskuteras närmare i avsnitt 4.3

Sammanfattningsvis ger undersökningen av evidentiella verb i materialet inte några insikter om den planlagda betydelsen. Det går dock inte att utesluta att modifierande preteritum är kopplat till planlagda händelser på något sätt. Däremot har en stor del av de värderande satserna främst de EXPRESSIVA en obunden evidentiell infinit verbfras (oftast, *att höra*). Vidare visas att förklaringen av modifierande preteritum i termer av artighet är något tveksam. Det utgör inte heller ett pålitligt drag för att skilja kategorin från fall av värderande preteritum. Det tycks också finnas indikationer på att inkongruent preteritum används för att undvika generiska tolkningar.

4.2.2 Värderande preteritum: inte bara ett uttryck för förvåning

I Teleman m.fl. (1999c:227) beskrivs att värderande preteritum ofta används för att uttrycka ”förvåning över att en egenskap förekommer i så hög grad som verkligen är fallet”. Det är dock svårt att tolka deras skrivna exempel då dessa inte kan representera prosodin för en sådan reaktion, vilket nämns i anslutning till exemplet ”Den göken *kunde* då verkligen gala!” i avsnitt 2.2.2 (a.a. 1999c:227). I syfte att stärka SAG-hypotesen antyds därför i samma avsnitt att exemplen på värderande preteritum i SAG mer fördelaktigt kan betraktas som mirativa, dvs. markeringen av oväntad information. Dels på grund av att det ofta är svårt att avgöra vilken emotion en talare har via text, dels för att det är mer generellt än förvåning. Tanken är att det då skulle inkludera fall som SAG-hypotesen missar. Nedan i exempel 33a–c presenteras några fall där förvåning inte riktigt lämpar sig som förklaring:

- (33) a. Det *var* väl själva fan vad du är nedlåtande. (FL4)
b. Åh vad jag lider med dig Pip73! Det *var* jättetråkigt att höra! (FL7)
c. Den meningen *var* MYCKET opassande i just känsliga rummet. (FL3)

Att tala om exempel 33a–c ovan som uttryck för förvåning tycks inte träffande. Det verkar konstigt att säga: #*Fan vad förvånad jag är/var över att du är nedlåtande*, eller #*Åh vad förvånad jag är/var över att dina föräldrar har gått bort*. Inte heller i exempel 33c tycks förvåning passa in: #*Jag är förvånad över hur opassande den meningen är!* Däremot tycks de samtliga kunna beskrivas som mirativa, att det är *oväntat*. Det mer känslomässigt neutrala *Jag är chockad över att personen i exempel 33a är nedlåtande*, att det tråkiga hade inträffat i exempel 33b, och att ett opassande inlägg förekommer i ett

forum i exempel 33c. Det är inte den emotionella reaktionen i sig som borde stå i fokus, utan snarare att talaren markerar att uttrycket är en reaktion på en oväntad händelse.

I avsnitt 3.2.3 antas att expressiva satser, interjektioner och utropstecken borde kunna ge en grov uppskattning för värderingar för mirativitet. Nedan redovisas distributionen av utropstecken i de värderande satstyperna och de modifierande. De EXPRESSIVA SATSERNA betraktas som prototypiskt mirativa (se avsnitt 3.2.3). Vidare noteras att satser som innehåller en interjektion ofta avslutas med utropstecken.

Vid en genomgång av samtliga inkongruenta exempel visade det sig att det är betydligt fler förekomster av utropstecken i de värderande satserna än i de modifierande satserna. Av de värderande DEFINITA SATSERNA avslutas 204 av de 521 inkongruenta satserna med utropstecken (ett eller flera). Av de DET-INLEDDA SATSERNA avslutas 193 av de 589 inkongruenta satserna med utropstecken. Tillsammans med de expressiva satserna utgör då 725 av de värderande satserna 50 % av de 1 438 inkongruenta satserna.

Det är något färre fall i de modifierande satserna. Av DAGS-SATSERNA avslutas 19 av de 112 inkongruenta satserna med utropstecken. Av DÅSÅNUDÅ-SATSERNA avslutas 48 av de 79 inkongruenta satserna med utropstecken. Tillsammans utgör de modifierande satserna 35 % av de 191 inkongruenta satserna. På det hela taget kan vi – utifrån definitionen av *ofta* – säga att förvåning eller mirativa betydelser ofta förekommer i värderande satstyper, men sällan i modifierande.

Baserat på beskrivningarna för värderande preteritum i SAG bör ganska många av de 725 värderande satstyperna vara värderande, då datan är baserad på och undersökt utifrån de drag och kriterier som urskiljs i Teleman m.fl. (199c:226–227). Flera av fallen med utropstecken är uppenbart mirativa, där någon reagerar på något oväntat som exempel 34a–b nedan. Men det finns också flera fall där de uppenbart inte är mirativa som exempel 34c–d nedan.

- (34) a. Oj! Det var tidigt att få tänder! Ammar du? (AJAJ???) [MIR] (FL11)
b. Ååh! Den boken såg riktigt intressant ut! [MIR] (FL8)
c. Det övergripande intrycket var dock att det var ett fint hus! (FL5)
d. De grillade revbenen var nog det godaste jag ätit i år! :) (FL5)

Man kan pröva att uttala exempel 34c med en prosodi som antyder förvåning, eller att något är oväntat, men jag tror att det är ganska svårt. Det är heller inte så att skribenten i exempel 34d uttrycker förvåning över att några grillade revben nog utgör årets kulinariska höjdpunkt. Ibland används utropstecken av andra anledningar.

Värderande satser bedöms ofta kopplade till mirativitet. Däremot skulle antalet värderande satser inte överstiga 50 %-spärren om endast uttryck för förvåning gällde. Utifrån en sådan uppskattning kan också det formella draget (FD3 i tabell 3) undersökas, dvs. att värderande preteritum endast sällan förekommer med andra verb än *var*. I avsnitt 4.2 framgår att det totalt i de inkongruenta satserna förekommer 77 andra verbformer (se appendix), men hur många verbtyper påträffas i de 725 värderande fallen?

76 förekomster av 204 DEFINITA SATSERNA utgörs av andra verb än *var*. I dessa 76 fall noteras 22 andra verbtyper än *var*. De mest frekventa är *lät*, *gillade* och *såg ut*. 32 förekomster av 193 DET-INLEDDA SATSER utgörs av andra verb (sammanlagt 5 verbtyper, bl.a. *lät*, *kändes*, och *gick* 'fungerade'). 87 av de 328 expressiva satserna utgörs av andra verb än *var* (sammanlagt 18 verbtyper, bl.a. *lät*, *hette*, *fanns*). Sammanlagt rör det sig om 195 fall med andra verbtyper än *var* (dvs. 27 % av de 725 värderande satserna). Ungefär var tredje förekomst av värderande preteritum uttrycks då med ett annat verb än *var*. FD3 stämmer därför inte in på undersökningsmaterialet.

På det hela taget antyds här att *mirativitet* täcker in fall som också kan kopplas till inkongruenta betydelse. Vid ett fokus på förvåning allena hade de värderande fallen utgjort mindre än hälften av materialet och därför inte här betraktats som ofta förekommande. Vidare stämmer inte riktigt det formella draget för värderande preteritum, dvs. att värderande preteritum undantagsvis påträffas med andra verb än *vara*, då det förekommer i andra verbtyper i materialet som dessutom utgör 27 % av materialet.

Trots att argumentet här stärkts något gäller mirativa läsningar som bäst för hälften av materialet. En sådan karakteristika för värderande preteritum kan dessutom inte användas för att upprätta en distinktion mot modifierande. Detta avgränsande problem som nämns i avsnitt 1.1 förstärks vid en genomgång av materialet då det visar sig innehålla en hel del mirativa modifierande satstyper, som i exempel 35a–e nedan.

- (35) a. Å, det var dags nu! Då ska väl inte jag vara sämre [...]. [MIR] (FL8)
 b. Så var det vardag igen då! Oj vad tiden går fort ... [MIR] (FL3)
 c. oj! vad bra attveta, vi hade just blivit superintresserade då vi läste om dengue. Då var det itne så underbart som vi läste då? [MIR] (FL8)
 d. nämen. så sen jag var då!! [MIR] (FL9)
 e. Så snurrigt det var här då!!!! Kan man inte vara borta några dagar innan ni blir helt förvirrade [...]. [MIR] (FL9)

Vi har då alltså kvar att redogöra för hälften av de inkongruenta exempel som förknippas med de värderande satstyperna, samt de modifierande satserna som ännu saknar en tillfredställande förklaring. En möjlig förklaring till dessa exempel och liknande diskuteras härnäst i termer av genericitet och specificitet baserat på teorin under avsnitt 2.3.

4.3 Genericitet och specificitet i inkongruenta satser

I avsnitt 3.2.2 noterades att det finns fall av inkongruent preteritum som blir kongruenta om de modifieras av ett generiskt adverbial. Om genericitet-testet visar [+ GEN] för presensformen och [- GEN] samt temporal förändring för den inkongruenta preteritumformen, så borde det stödja hypotesen om att inkongruent preteritum används för att kunna uttrycka nutidsbetydelse utan att riskera att utsagan tolkas som generisk. Men syftet med den semantiska analysen är inte bara att redovisa vilka inkongruenta fall som

bedöms ha specifik referens utifrån metoden i avsnitt 3.2.2. Det är också att visa vilka fall som inte passar in på testet. Låt oss börja med DAGS- och DÅSÅNUDÅ-SATSER.

Utav de 112 inkongruenta DAGS-SATSERNA bedöms 63 fall ha specifik referens, dvs. markerade [- GEN]. Nedan följer två exempel på sådana fall:

- (36) a. Då *var* det dags att planera skidsemester! (FL8) [- GEN] [- KON]
 b. Då *var* det *vanligtvis* dags att planera skidsemester! [+ GEN] [+ KON]
- (37) a. Hejsan! Nu *var* det dags för maskerad [...! (FL8) [- GEN] [- KON]
 b. Hejsan! Nu *var* det *vanligtvis* dags för maskerad! [+ GEN] [+ KON]

I exempel 36b leder tillägget av *vanligtvis* till en kongruent generisk läsning, t.ex. *Förr brukade vi planera skidresan redan under industrisemestern, men det gör vi inte längre.* I exempel 36b förändras betydelsen och det enda sammanhang där en sådan sats tycks fungera är om det följs av: *men så är det inte längre.* Vi har alltså noterat att dessa fall förlorar sin inkongruenta tidfästning i samband med ett generiskt adverb. Nu återstår att testa dessa satsers motparter i presens för genericitet.

- (38) a. Hejsan! Nu *är* det dags för maskerad [...! [± GEN] [+ KON]
 b. Hejsan! Nu *är* det *vanligtvis* dags för maskerad! [+ GEN] [+ KON]
- (39) a. Då *är* det dags att planera skidsemester! [± GEN] [+ KON]
 b. Då *är* det *vanligtvis* dags att planera skidsemester! [+ GEN] [+ KON]

Betydelseförändringen är liten mellan a- och b-satserna i presens, vilket indikerar genericitet. Det finns en möjlig generisk tolkning av exempel 38a och 39a som inte verkar uppstå i preteritum. Om någon t.ex. väljer att skriva följande statusuppdatering i ett socialt nätverk (tänk Facebook): *Då **är** det dags för födelsedagsfest ikväll här på Ekedalsgatan! Hoppas att alla hittar hit!*, så tror jag att fler skulle höra av sig och undra om de tillhör de *alla* som är bjudna till födelsedagsfesten, än om det skulle stå *Då **var** det dags för födelsedagsfest ikväll här på Ekedalsgatan! Hoppas att alla hittar hit!* Detta är endast en uppskattning, men valet av preteritum skulle här kunna hjälpa till att markera att det i exempel 36a gäller en specifik fest eller skidsemester, och inte en skidsemester som alla på FL ska planera och åka iväg på tillsammans, vilket ett skifte till presens skulle kunna antyda. Samma möjlighet finns i exempel 37a. Vid ett skifte till presens skulle någon kunna säga: *Åh, maskerad! Räkna med oss Flowerboy87. Var bor du?*

Det finns också 49 DAGS-SATSER där ett sådant test inte fungerar eller ens är rimligt. Nedan ges ett exempel där det verkar svårt att avgöra huruvida det rör sig om en generisk eller specifik sats. Detta gäller satser som innehåller adverbet *igen* som i exempel 40.

- (40) a. Då *var* det dags att gifta bort en vän *igen*. (FL8) [± GEN] [- KON]
 b. #Då *var* det *vanligtvis* dags att gifta bort en vän *igen*. [± GEN] [+ KON]

Här funkar inte testet särskilt väl. Den främsta anledningen till detta verkar bero på att *vanligtvis* och *igen* inte fungerar tillsammans. Samtliga fall som innehåller *igen* kan här inte hanteras. Problemet är att satsen redan signalerar regelbundenhet pga. *igen*. Dock förändrar ett skifte till presens fortfarande betydelsen, t.ex. A: *Då är det dags att gifta bort en vän igen!* B: *Det går inte, mina vänner är redan bortgifta*. Skillnaden mellan de olika läsningarna kan kanske förklaras som att *vanligtvis* väcker en habituell aktion och *igen* en iterativ aktion (se avsnitt 2.3), men detta diskuteras inte närmare här.

Utav de 79 inkongruenta DÅSÅNUDÅ-SATSERNA bedöms 58 kunna beskrivas ha specifik referens. Nedan följer två sådana exempel:

- (41) a. Så bra då *va* jag inte helt ute och cyklade då! (FL7) [– GEN] [– KON]
 b. Så bra då *var* jag *vanligtvis* inte helt ute och cyklade då! [+ GEN] [+ KON]
- (42) a. Då *var* krysset löst då. Ses nästa vecka! (FL8) [– GEN] [– KON]
 b. Då *var* krysset *vanligtvis* löst då. [+ GEN] [+ KON]

Exempel 41a–42a är inkongruenta, och följande utväxling möjlig: A: *När var krysset löst?* B: {#Förr/Nu.}. Det fungerar inte i exempel 41b där adverbialt ger kongruent tidsfästning: A: *När var du vanligtvis ute och cyklade?* B: {Förr./#Nu.} Så är även fallet i exempel 42b: A: *När var krysset vanligtvis löst?* B: {Förr./#Nu.} En förändring till presens leder inte till en drastisk betydelseförändring i exempel 43–44 nedan:

- (43) a. Så bra då *är* jag inte helt ute och cyklar då! [± GEN] [+ KON]
 b. Så bra då *är* jag *vanligtvis* inte helt ute och cyklar då! [+ GEN] [+ KON]
- (44) a. Då *är* krysset löst då. Ses nästa vecka! [± GEN] [+ KON]
 b. Då *är* krysset *vanligtvis* löst då. [+ GEN] [+ KON]

Betydelseförändringen är inte lika drastisk mellan exempel 43a och b, som i exempel 41 och 42 ovan. Skillnaden som uppstår mellan presens och inkongruent preteritum tycks också här tyda på en skillnad i genericitet och specificitet. Exempel 41a gäller snarast att personen har varit förvirrad över något specifikt, till skillnad från exempel 43a. En sådan skillnad kan även urskiljas i exempel 44a där presens skulle kunna tolkas som att skribenten förutsätter att alla personer är klara med krysset, till skillnad från exempel 42a där detta endast gäller någon eller några.

Testet hanterar inte heller 19 DÅSÅNUDÅ-SATSER som innehåller *igen*. Visst får exempel 45a–d nedan väntade värden för genericitet och kongruens men något saknas.

- (45) a. Då *var* helgen slut då! (FL7) [– GEN] [– KON]
 b. Då *var* *vanligtvis* helgen slut då! [+ GEN] [+ KON]
 c. Då *är* helgen slut då! [± GEN] [+ KON]
 d. Då *är* *vanligtvis* helgen slut då! [+ GEN] [+ KON]

Det som saknas är en motivering till varför det finns anledning att använda den specifika utsagan istället för den generiska. Att helgen är slut kan förstås tolkas specifikt, om skribenten menar att den är slut för hans del (typ redan på en lördag), men det är oavgörbart här. Det verkar alltså inte vara så att man nödvändigtvis vill undvika en generisk tolkning. Ibland verkar inkongruent preteritum endast visa att utsagan är specifik baserat på vad som följer av en specifik subjektiv läsning. En möjlig förklaring till detta skulle kunna vara att den specificitet som uttrycks med inkongruent preteritum implicerar ett subjektivt omdöme (se avsnitt 4.2.1). Om vi lägger till frasen *enligt mig* i exempel 45c kan en sådan subjektiv slutledning markeras, eller i fall av hörsägen *enligt dig*. Skillnaden mellan presens och inkongruent preteritum är då – vilket förhoppningsvis framgår i avsnitt 4.3.1 – att en sådan subjektiv tilläggsfras är redundant i fall av inkongruent preteritum, till skillnad från vissa fall av presens. För tillfället får dock fall likt dessa betraktas som oklara.

Det är nu dags att titta på de värderande satstyperna. Utav de 328 inkongruenta EXPRESSIVA SATSERNA bedöms samtliga fall specifika. Nedan i exempel 46 uttrycker skribenten att det finns roliga prylar på *roligaprylar.se*.

- (46) a. Vad mycket roligt det *fanns*! Det här tyckte jag var ett bra tips för äldre [. . .]:
<http://www.roligaprylar.se> [. . .] (FL8) [– GEN] [– KON]
- b. Vad mycket roligt det *fanns vanligtvis*! [+ GEN] [+ KON]
- c. Vad mycket roligt det *finns*! [± GEN] [+ KON]
- d. Vad mycket roligt det *finns vanligtvis*! [+ GEN] [+ KON]

Vi kan se att ett tillägg av adverbet *vanligtvis* i exempel 46b leder till en betydelseförändring från specifik till generisk, samt från inkongruent till kongruent preteritum. Det går också att urskilja att betydelseförändringen i exempel 46d är ganska liten. Yttrandet i exempel 46c tycks då till skillnad från exempel 46a indikera ett starkare åtagande från skribentens sida att det generellt ska finnas roliga saker. Sådana indikationer finns även i exempel 47 nedan där någon beskriver sin upplevelse av Stora Karlsö.

- (47) a. Åh vad fint Stora Karlsö *var*! (FL8) [– GEN] [– KON]
- b. Åh vad fint Stora Karlsö *alltid var*! [+ GEN] [+ KON]
- c. Åh vad fint Stora Karlsö *är*! [± GEN] [+ KON]
- d. Åh vad fint Stora Karlsö *alltid är*! [+ GEN] [+ KON]

Exempel 47a är uppenbart specifik, och en sådan specificitet och inkongruens sätts här ur spel av adverbet *alltid*. Stora Karlsö utanför Gotlands västkust har dessutom ett rikt fågelliv, vilket innebär att det under häckningsperioder – om man får tro en del recensioner på nätet – kan uppstå oönskad nederbörd. Det kan då ibland vara bra att referera till en specifik upplevelse av Stora Karlsö med inkongruent preteritum då öns skönhet är subjektiv. Analyserna ovan i exempel 46–47 verkar då också med fördel kunna redogöra för det som i Teleman m.fl. (1999c:223) beskrivs som observationsatser. En del

observationssatser finns i materialet, t.ex. ”Minns inte så mycket av själva campinagen men den *låg* precis vid havet. Oj va fint det *var* där!” ur FL8.

Men det återstår vissa satser som visserligen blir kongruenta och mer generiska utifrån testet ovan. Problemet kvarstår dock; varför används preteritum om det inte finns någon risk för missförstånd i en generisk tolkning? Nedan följer tre exempel som kan tyckas svåra att förklara med den information vi har hittills:

- (48) a. Där *va* den ju!!!! jag såg den vagnen imorse men kunde inte hitta igen den me like!! (FL8)
b. nu har jag sett constatin! OH va jag *ÄLSKADE* den filmen!!!!!! (FL8)
c. Åh vad härligt det *lät* Tinto! Ett glas kallt vitt vin på en uteservering i goda vänners lag, det *lät* verkligen kanon. (FL8)

Fall som exempel 48a–c ovan tycks snarast kunna beskrivas som mirativa reaktioner. Att undersöka dessa med generiska adverbial visar att de förlorar sin inkongruens, men det är oklart huruvida dessa exempel kan förklaras med specificitetshypotesen; det verkar nämligen inte finnas anledning att undvika en generisk läsning här.

Utav de 521 inkongruenta DET-INLEDDA SATSERNA bedöms 461 fall ha specifik referens. Många av dessa satser har evidentiell infinitiv verbfras utan utskrivna apposition, t.ex. *Det var tråkigt att höra!*, vilket i presens lätt kan uppfattas generiskt som att det är hörselintrycket som är tråkigt. Nedan följer ett exempel som leder till en mindre lyckad generisk tolkning:

- (49) a. Tack för att du delar med dig om hur du kände det. Det *var* värdefullt att läsa. (FL11) [– GEN] [– KON]
b. Det *var alltid* värdefullt att läsa. [+ GEN] [+ KON]
c. Det *är* värdefullt att läsa. [± GEN] [+ KON]
d. Det *är alltid* värdefullt att läsa. [+ GEN] [+ KON]

Bortsett från att beteendet följer tidigare tester blir exempel 49c–d, uppstår en betydelskillnad vid ett skifte till presens. Det verkar då svårt att finna en prosodi som uttrycker att det var personens känslor som är värdefulla (att läsa om). Hur man än vrider på det tycks betydelsen bli generisk, dvs. att läsning i allmänhet är värdefullt. Vidare kan man se nedan i exempel 50 hur det är lockande att läsa in artighetsstrategier i distinktionen presens kontra inkongruent preteritum.

- (50) a. lynnig, du *var* skittrevlig!! Det *var* jättetrevligt att träffas! Hoppas du lyckas klura ut hur lamporna ska vara! (FL11) [– GEN] [– KON]
b. Du *var alltid* trevlig! Det *var alltid* jättetrevligt att träffas. [+ GEN] [+ KON]
c. Du *är* trevlig! Det *är* jättetrevligt att träffas. [± GEN] [+ KON]
d. Du *är alltid* trevlig! Det *är alltid* jättetrevligt att träffas. [+ GEN] [+ KON]

Den påstådda artiga distanseringen i preteritum beror då snarare på att personen inte fullt ut vill beskriva personen och situationen i generisk mening; de kanske endast har träffats en gång. Detta kan tolkas som ett strategiskt val från skribentens sida, och så kanske det är, men i så fall har en sådan pragmatik förmodligen semantiska förtecken i oppositionen generisk-specifik.

Sist kvar är de DEFINITA SATSERNA. Utav de 589 inkongruenta fallen bedöms 545 (förutom 44 mirativa fall) ha specifik referens. Nedan följer ett exempel:

- (51) a. jag har handlat en cola zero för 20kr och sen beställde jag lite kläder [...].
det kalaset *gick på* 517kr. (FL2) [- GEN] [- KON]
- b. Det kalaset *gick vanligtvis på* 517 kronor. [+ GEN] [+ KON]
- c. Det kalaset *går på* 517 kronor. [± GEN] [+ KON]
- d. Det kalaset *går vanligtvis på* 517 kronor. [+ GEN] [+ KON]

Betydelseförändringen mellan exempel 51a och b visar att ett tillägg av det generiska adverbialet leder till en generisk och kongruent betydelse i exempel 51b. A: *När kostade de varor du köpte vanligtvis 517 kronor?* B: {*För ett tag sedan.*#*Alldeles nyss.*}. Det är också tydligt att förändringen mellan exempel 51c och d är ganska liten. Därför skulle det låta lite konstigt om man sade, *Jag köpte en läsk och lite kläder. Det kostar 517 kronor.* Anledningen till detta är ju att kostnader ofta varierar från butik till butik. Som ett svar på exempel 51c–d skulle någon då kunna skriva: *Men hallå eller!? En läsk kan du ju köpa i närköpet för 6 spänn.* Även om just *det kalaset* går på 517 kronor, kan det också tolkas som att *det kalaset* i och med presensanvändningen gäller de typer av saker som *det kalaset* refererar till. Alltså är även nominalfrasen här kanske flertydig.

Även bland de DEFINITA SATSERNA finns det fall där det inte just är en reaktion på en generisk utsaga som står i fokus. Exempel följer nedan:

- (52) a. Tack för tipset, får kika där. Den soffan *såg* väldigt fin *ut*, precis som vi tänkt oss! (FL5) [- GEN] [- KON]
- b. #Den soffan *såg vanligtvis* väldigt fin *ut*, som vi önskat! [+ GEN] [+ KON]
- c. Den soffan *ser* väldigt fin *ut*, som vi önskat! [± GEN] [+ KON]
- d. #Den soffan *ser vanligtvis* väldigt fin *ut*, som vi önskat! [+ GEN] [+ KON]

Betydelseförändringen mellan exempel 52a och b innebär som väntat att det generiska adverbialt tvingar fram en kongruent läsning. Betydelsen i exempel 52b är då snarast att soffan tidigare har sett ganska fin ut men nu förlorat sin forna skönhet. I exempel 52b skulle då skribenterna uttrycka viss glädje över att ha funnit en soffa som var väldigt fin förr; hur soffan ser ut nu spelar mindre roll. Det påtagliga betydelseskiftet mellan exempel 52c och d tyder på att motsvarigheten i presens inte är generisk. Återigen kan det antydast att de önskar en soffa som ofta ser fin ut men som händelsevis är ful.

Ett kännetecken för en stor del av de inkongruenta fallen är sammanfattningsvis att de inte kan ta generiska adverbial utan att förlora sin inkongruenta tidfästning. 1 455 fall

av inkongruent preteritum av 1 629 fall bedöms därför ha specifik referens. Det har även visats att det finns fall där inkongruent preteritum är att föredra framför presens då en generisk läsning av den senare skulle kunna innebära viss social friktion. Detta gäller då främst de 342 fall av evidentiella infinitiva verbfraser i DET-INLEDDA-SATSER (t.ex. *att höra*) där presens nästan regelrätt leder till en generisk tolkning. Men det förekommer som vi sett andra typer också, som exempel 53 nedan.

- (53) a. Ovant att se en så stark kärlekshistoria mellan två män. [...] Det *var* svårt att identifiera sig med dem. (FL8)
- b. Ovant att se en så stark kärlekshistoria mellan två män. [...] Det *är* svårt att identifiera sig med dem.

I exempel 53a är en sådan värdering subjektiv och specifik. I exempel 53b upplever jag att det finns risk för den mindre trevliga generiska tolkningen, att det är svårt att identifiera sig med *dem* (män som älskar varandra) i allmänhet. Men det finns exempel i materialet där sådana prekära situationer inte skulle uppstå. I dessa fall verkar det inte spela roll om referensen är generisk eller specifik, som nedan där det skiftas till presens.

- (54) a. Jasminris ska ligga kvar på golvet och torka innan man ens funderar på att borsta upp det. De dära små kornen *flög flyger* för glatta livet vid varje bortsning. (FL3)
- b. Den låten *älskade* jag. *Gör* väl det fortfarande. (FL8)
- c. Den kameran *var å är* den dyraste kameran jag haft. (FL2)

Vidare kan det noteras att de verbtyper som hittills påträffats främst är statiska, som *älska* i exempel 54b. Men det förekommer också generiska läsningar av dynamiska verb där en statisk betydelse på något sätt uppstår som i exempel 54a ovan med verbet *flyga*. De flesta verbtyper i materialet är lexikalt statiska (se tabell 13 i appendix för en översikt), vilket överensstämmer med observationen i Carlson (2012) i avsnitt 2.3.

I nästa avsnitt presenteras resultatet av den distributionella analysen. Där bör en tydligare bild kunna framträda för huruvida inkongruent preteritum generellt inte gärna förekommer med generiska adverbial.

4.3.1 Distributionell analys av adverbial i inkongruenta satser

Det som främst är av intresse här är att undersöka huruvida generiska adverbial påträffas eller inte påträffas i satser med inkongruent preteritum (se avsnitt 3.2.3). Men det är även av intresse att undersöka huruvida påståendet i Telemann m.fl. (1999c:216) att generisk betydelse gärna uttrycks med presens (vilket här redovisas genom predikativa satser ur FL1–12). Men det finns också anledning att undersöka den koppling mellan subjektivitet och preteritum som diskuteras i samma avsnitt. Att undersöka adverbial som *enligt mig* och andra subjektiva fraser kan förhoppningsvis ge insikt till frågorna i

föregående avsnitt. Där påträffades fall av inkongruent preteritum som visserligen förlorade sin inkongruens vid ett tillägg av generiska adverbial men där det inte gick att urskilja någon anledning till varför i termer av genericitet eller specificitet.

Låt oss börja med att redovisa antalet förekomster av adverbena *jämt*, *regelbundet*, *ofta* och *sällan* i satser av formen [SBJ var/är ___ SBJP].²⁰ Se tabell 6 nedan:

Tabell 6: Frekvensadverb i satser i preteritum och presens innan SBJP i absoluta tal

	[SBJ var ___ SBJP]	[SBJ är ___ SBJP]
<i>ofta</i>	155	2 102
<i>jämt</i>	117	448
<i>sällan</i>	25	658
<i>regelbundet</i>	7	41

Det finns här viss stöd för observationen i Telemann m.fl. (1999c) gällande preferensen för genericitet i presens. Vidare stöd är också att adverbena i tabell 6 inte förekommer i någon sats med inkongruent preteritum i undersökningsmaterialet. Vidare urskiljs ur tabell 7 nedan att dessa adverb förekommer i post-predikativ position ungefär lika ofta.

Tabell 7: Frekvensadverb i satser i preteritum och presens efter SBJP i absoluta tal

	[SBJ var SBJP ___]	[SBJ är SBJP ___]
<i>ofta</i>	19	107
<i>jämt</i>	59	180
<i>sällan</i>	1	16
<i>regelbundet</i>	5	33

Distributionen för de andra generiska adverbialen avviker inte påfallande från de i tabellerna ovan, om man bortser från *aldrig*. Detta kan vi urskilja i tabell 8 nedan.

Tabell 8: Generiska adverb innan SBJP i absoluta tal

	[SBJ var ___ SBJP]	[SBJ är ___ SBJP]
<i>alltid</i>	460	5 529
<i>aldrig</i>	1 068	2 630
<i>numera</i>	3	1 133
<i>nu/då för tiden</i>	0	3

²⁰ Se avsnitt 3.2.3 för exakta söksträngar.

Med undantag för adverbet *aldrig* förekommer adverbena i tabell 8 mer sällan i preteritum än i presens.²¹ Dessutom förekommer inte något av dessa adverb i undersökningsmaterialet, dvs. de inkongruenta fallen av preteritum. Liknande förhållande kan även urskiljas i positionen efter predikativet, vilket illustreras i tabell 9.

Tabell 9: Generiska adverb efter SBJP i absoluta tal

	[SBJ var SBJP ____]	[SBJ är SBJP ____]
<i>alltid</i>	10	159
<i>aldrig</i>	15	76
<i>numera</i>	16	392
<i>nu/då för tiden</i>	4	201

Det är tydligt i tabell 6–9 att dessa adverb är underrepresenterade i preteritum. Det finns då inte bara stöd för att genericitet gärna uttrycks med presens, utan också att specificitet gärna uttrycks med preteritum.

Hur är det ställt med de subjektiva fraserna och deras relation till preteritum, inkongruent preteritum och presens? I avsnitt 2.3.1 diskuterades mot bakgrund av Palmer (2001) att det verkar kunna uppstå en hel del modala betydelser i samband med preteritum. Jag antyder där – och vidare i uppsatsen också för den delen – att modaliteter som mirativitet, artighet, och sanningsanspråk snarare skulle kunna uppstå på grund av den semantiska distinktionen mellan genericitet och specificitet som uttrycks med presensformen och inkongruent preteritum. Om en sådan koppling finns borde subjektiva fraser uppvisa liknande distributionella beteende som de generiska adverbialen i tabell 6–9.

De subjektiva fraserna, *för mig*, *för dig*, *enligt mig*, *vad jag vet*, *om du frågar mig*, och *enligt min erfarenhet* uppvisar liknande distributionella mönster som de generiska adverbialen. Detta går att urskilja i tabell 10.

Tabell 10: Subjektiva fraser i satser i preteritum och presens innan SBJP i absoluta tal

	[SBJ var ____ SBJP]	[SBJ är ____ SBJP]
<i>för mig</i>	4	77
<i>för dig</i>	0	3
<i>enligt mig</i>	2	23
<i>vad jag vet</i>	0	3
<i>om du frågar mig</i>	0	0
<i>enligt min erfarenhet</i>	0	2

²¹ Någon rimlig förklaring till varför *aldrig* förekommer oftare i FL1–12 kan jag inte förklara utifrån undersökningsmaterialet, bland annat på grund av att *aldrig* aldrig förekommer där.

I tabell 10 ser vi att de subjektiva fraserna förekommer betydligt mer sällan i preteritum än i presens. En sådan position är i och för sig mindre vanlig för sådana fraser, men distributionen är ungefär likadan som i positionen efter predikativet, vilket kan urskiljas i tabell 11 som följer:

Tabell 11: Subjektiva fraser i satser i preteritum och presens efter SBJP i absoluta tal

	[SBJ var SBJP ____]	[SBJ är SBJP ____]
<i>för mig</i>	824	2 819
<i>för dig</i>	21	539
<i>enligt mig</i>	24	225
<i>vad jag vet</i>	1	23
<i>om du frågar mig</i>	1	16
<i>enligt min erfarenhet</i>	0	4

Den intressanta frågan är då hur ofta de subjektiva fraserna förekommer i det inkongruenta materialet. Svaret är väldigt sällan. Antalet förekomster av subjektiva fraser i tabell 10 och 11 antyder att sådana specifikationer är kommunikativt redundanta. Sammanlagt förekommer fyra stycken *för mig*-fraser i de modifierande satserna (samtliga är DAGS-SATSER), t.ex. ”Då var det dags *för mig* att uppdatera då. 1,3 kg neråt i rätt riktning.” (FL7). I de DEFINITA SATSERNA påträffades fem stycken, bl.a. ”Mula i form av att dö har jag nog aldrig hört. Den formen var ny *för mig*” (FL9). Poängen är att dessa satser lika väl hade kunnat uttryckas utan den subjektiva frasen, eftersom inkongruent preteritum verkar signalera detta. I bantningstråden där exemplet ur FL7 är skrivet framgår det ju redan på ett flertal sätt att det är aktuellt för skribenten att uppdatera. Problemet tycks snarare ligga i presens där generisk betydelse uppstår, vilket följande exempel visar:

- (55) a. Mula i form av att dö har jag nog aldrig hört. Den formen var ny för mig. (FL9)
 b. Mula i form av att dö har jag nog aldrig hört. Den formen var ny.
 c. Mula i form av att dö har jag nog aldrig hört. #Den formen är ny.

För mig-frasen i exempel 55a är inte heller nödvändig. Det räcker att skriva, *Den var ny*. Men i presens kan en sådan specifikation hjälpa kommunikationen på traven (jfr. *Den formen är ny för mig*). Formen är ju inte ny för alla.

Sammanfattningsvis visar den distributionella analysen fyra saker. För det första förekommer generiska adverb aldrig med inkongruent preteritum. För det andra förekommer subjektiva fraser endast i nio fall av inkongruent preteritum och i dessa bedöms de kommunikativt överflödiga då den subjektiva betydelsen redan framgår av den specifika referensen. Vidare gäller att preteritum inte lika ofta kompletteras med adverbial för

att kommunicera att aktionen har specifik referens, till skillnad från presens. Inte heller kompletteras preteritum ofta med en fras som signalerar att aktionen bedöms subjektivt.

Den distributionella analysen ger då inte bara stöd för observationen i Teleman m.fl. (1999c:216) att generisk referens gärna uttrycks med presens. Den ger också stöd för att den röda tråd av pragmatiska funktioner som artighet och mirativitet i tidigare forskning (se avsnitt 1.3) kan vara ett resultat av ett inkongruent preteritum som uppstår i oppositionen specifik och generisk referens.

Det är då inte konstigt att man försöker förklara inkongruenta exempel som resultat av förvåning och värderingar. Värderingarna i materialet är ofta subjektiva, och det subjektiva är ofta specifikt. Det finns sällan anledning att värdera något objektivt tillstånd, t.ex. *vad fyra minusgrader det var här inne*, till skillnad från *vad kallt det var här*. Så gäller också vid mirativa oväntade händelser; det som är chockerande för någon är vardagsmat för någon annan, vilket följande utväxling visar: A: *Shit vad uselt det argumentet var!* B: *Asch, jag har sett värre. Har du läst Sverigedemokraternas valmanifest för 2014?* Så sett är det inte konstigt att inkongruent preteritum används som uttrycksform i expressiver. Vidare går det förstås utmärkt att uttrycka generisk referens med preteritumformer, men alltså inte med inkongruent preteritum vilket vid det här laget borde vara tydligt. Med det sätter jag punkt för resultatdelen.

5 Avslutning

Detta avslutande avsnitt är disponerat utifrån uppsatsens frågor i avsnitt 1.2. Först redovisas svaren på fråga ett och två, dvs. (i) hur stor del av de inkongruenta fallen av preteritum som kan förklaras som värderande preteritum (subjektivitet och mirativitet), och (ii) som modifierande preteritum (artighet och evidentialitet). Svaren på dessa frågor – alltså hur väl SAG-hypotesen förklarar materialet – sammanfattas i avsnitt 5.1. I samma avsnitt sammanfattas ett antal formella observationer, alltså hur väl beskrivningarna av värderande och modifierande preteritum i SAG återspeglas i uppsatsens material (se de formella dragen i tabell 3–4 i avsnitt 4.2). Sedan sammanfattas svaret på fråga tre i avsnitt 5.2, den del av de inkongruenta fallen som specificitetshypotesen redogör för.

Avslutningsvis i avsnitt 5.3 diskuterar jag de för- och nackdelar jag ser i den ansats till problemen som har tagits här. Vidare diskuteras också vad undersökningens resultat har för betydelse inom studiet av tempus och vilka eventuella utsikter det finns mot vidare undersökningar.

5.1 Formella observationer samt SAG-hypotesens förklaringsvärde

Här sammanfattas svaret på den första och andra frågan i avsnitt 1.2, dvs. hur stor del av de inkongruenta fallen av preteritum som kan förklaras av SAG-hypotesen. Först sammanfattas hur väl de beskrivande dragen för värderande preteritum och modifierande preteritum stämmer in på materialet. Sedan redovisas hur många fall av inkongruent preteritum som kan förklaras av SAG-hypotesen.

I avsnitt 4.1 framgår att de entydigt inkongruenta fallen av preteritum utgör 16 % av undersökningsmaterialet bestående av 9 997 preteritumformer ur *Familjeliv*. Av dessa bedöms 1 629 stycken entydigt inkongruenta. Vidare noteras också 1 309 (13 %) fall med tvetydig kongruens utav de 9 997 fallen av preteritum. Det är oklart huruvida de har dåtidsreferens eller nutidsreferens. Som vi har sett återspeglas vissa formella drag och beskrivningar som noteras i *Teleman* m.fl. (1999c:226–228) inte i undersökningsmaterialet. En möjlig anledning till variationen diskuteras närmare i avsnitt 5.3.

En del av de inkongruenta exemplen – de med former förknippade med värderande preteritum – uppvisar vissa av drag i tabell 3 (avsnitt 4.2). Men utifrån en tolkning av ordet *ofta* – här tolkat som att något ska gälla i över 50 procent av fallen – saknas stöd för vissa av dessa beskrivningar i materialet. Enligt SAG förekommer expletivt *det* ofta i satser med värderande preteritum, men i datan förekommer endast 17 expletiva *det* i de 1 438 inkongruenta EXPRESSIVA, DET-INLEDDA och DEFINITA SATSERNA.

I avsnitt 4.2.2 framgår också att drag för värderande preteritum inte förekommer ofta i EXPRESSIVA, DET-INLEDDA och DEFINITA SATSER, utan i 725 (8 %) av de totalt 8 823 satserna. Där framgår även att verbet *var* förekommer oftast i de värderande satserna, men att *det*, till skillnad mot observationen i SAG, även förekommer 22 andra verbtyper, bl.a. *hette*, *fanns* och *lät*. Dessa 195 fall utgör nära en tredjedel av förekomsterna.

Vidare visas att hälften av de inkongruenta EXPRESSIVA, DET-INLEDDA och DEFINITA SATSERNA inte kan förklaras som uttryck för förvåning. Om man däremot analyserar värderande preteritum i termer av mirativitet går det att redogöra för över 50 % av fallen – med en hårsån.

De formella beskrivningarna av DAGS- och DÅSÅNUDÅ-SATSER är ganska få och undersökningsmaterialet litet, och något intressant finns inte att säga i det avseendet. Däremot framgår vidare i avsnitt 4.2 att det formella kriteriet verkar svagt, att värderande preteritum endast kan stå i enkelt tempus och modifierande preteritum kan stå i både enkelt och sammansatt tempus. Detta pga. att vissa satser uppvisar drag från båda kategorier, som t.ex. *ojj du hade ju skrivit hur de gick:D* ur FL12.

Vidare visas i avsnitt 4.2.1 att modifierande preteritum innehåller få evidentiella verbfraser, likt *att höra*. Några DÅSÅNUDÅ-SATSER innehåller vad som kan tolkas som indirekt evidens, som t.ex. *Tack för era svar! Då var jag inte helt ute och cyklade då* ur FL7. Men dessa är för få för att kunna kopplas till planenlighet. Däremot förekommer dessa evidentiella verb betydligt oftare i DET-INLEDDA SATSER.

I avsnitt 4.2.1 argumenterar jag även för att förklaringar av modifierande preteritum som en artighetsstrategi är mindre trolig. Argumentet går i korthet som följer: för att kunna vara strategisk krävs det valmöjligheter. Om artighet markeras med tempus bör då artigheten förändras vid ett tempusskifte. I vissa modifierande fall verkar en sådan förändring kunna inträffa t.ex. *Det var trist att höra om din cancer*, i jämförelse med *Det är trist att höra om din cancer* (i allmänhet). Om det då rör sig om artighet, så är det snarare en pragmatisk funktion som uppstår av oppositionen mellan specifik och generisk referens. Här finns ingen strategi vad gäller artighet, men det tycks finnas en i valet mellan specifik och generisk referens, vilket i så fall påverkar pragmatiken.

Men om man bortser från de beskrivande dragen och kriterierna så kvarstår frågan om hur väl de inkongruenta fallen stämmer in på förklaringen nedan ur Teleman m.fl.

Värderande preteritum kan förklaras så att satsen rapporterar en omedelbart tidigare upplevelse av ett tillstånd. Den analysen kan vara naturlig, om den förflutna upplevelsen är avslutad, samtidigt som det upplevda tillståndet fortfarande är giltigt. (1999c:227)

En välvillig tolkning låter förklaringen gälla för mirativa händelser. Dock saknar den förklaringsvärde för inkongruenta fall av preteritum, eftersom tidfästningen inte förklaras annat än som ett resultat av förvåning (och subjektiva värderingar). Men då förvåning och subjektiva värderingar även förekommer i presens har det litet förklaringsvärde. Ta t.ex. följande expressiva sats i presens: *Oj vad bra du sjunger!*. Satsen rapporterar en omedelbart tidigare upplevelse av ett tillstånd (talaren är i tillståndet att hen tycker att någon sjunger bra). Sången kan vid talögonblicket vara avslutad men tillståndet att talaren tycker att personen sjunger bra kan fortfarande vara giltigt. Vad gäller den naturliga analysen i exemplet ovan lyckas jag inte avgöra om det är författarnas analys eller talarens analys som avses.

Det finns också något att säga om förklaringen av modifierande preteritum. Förklaringen ur Telemann m.fl. (1999c:228) följer nedan:

Ofta rör det sig om att framställa en uppmaning mera försynt genom att den låter som en påminnelse om något som redan är uppgjort eller en fråga om något som redan har sagts. [...] Sats med modifierande preteritum kan tolkas som en underförstådd hänvisning till en tidigare replik eller till någon annan föreliggande, mer eller mindre aktuell information.

Som nämns tidigare i detta avsnitt saknas stöd för artighetsförklaringen i datan. Det saknades också stöd i termer av evidentiella markörer, om man bortser från ett fåtal hörsägenliknande verb. Om de vore fler, så skulle dessa hörsägensverb kunna kopplas till en förklaring som motiverar att preteritumformen används till förmån för presens. Detta lyckas dock inte förklaringen till värderande preteritum med.

5.2 Specificitetshypotesens förklaringsvärde

Svaret på fråga tre i avsnitt 1.2 sammanfattas här. Ur den semantiska analysen (se avsnitt 4.3) framkommer att 1 455 fall av inkongruent preteritum inte kan ta generiska adverbial utan att förlora sin inkongruens. Mot bakgrund av detta bedöms de ha specifik referens. Det finns ett antal exempel som stödjer specificitetshypotesen, bl.a. de 342 fallen med evidentiella infinita verbfraser (*Det var/är tråkigt att höra X*) där presens har generisk referens och inkongruent preteritum specifik. Tillsammans med ett antal andra exempel i avsnitt 4.3 kan då ungefär 350 fall av inkongruent preteritum förklaras med specificitetshypotesen, dvs. att talare uttrycker satser med specifik referens med nu-/framtidreferens för att undvika en potentiell generisk utsaga.

Det framgår också att de verbtyper som förekommer i materialet främst är lexikalt statiska såsom *älska*, *gilla*, *vara*, *stämna*, och *ligga* (se tabell 13 i appendix för en översikt). Detta är en indikation på att inkongruent preteritum är kopplat till genericitet då statiska verb gärna har generisk referens i presens (Carlson 2012).

Den distributionella analysen visar att generiska adverb aldrig förekommer med inkongruent preteritum (i undersökningsmaterialet). Det är dessutom betydligt ovanligare med generiska adverbial i preteritum än vad det är i presens, åtminstone utifrån den schablonbild av predikativa satser som analysen bygger på. Detta ger stöd för observationen (i avsnitt 4.3). Inkongruent preteritum kan inte ta generiska adverbial utan att förlora sin inkongruens och specificitet.

I den distributionella analysen framgår också att subjektiva fraser endast förekommer tillsammans med nio fall av inkongruent preteritum. I dessa fall bedöms dock frasen kommunikativt redundant då preteritumformen redan signalerar att satsen har specifik referens. Det verkar sällan tillföra något att lägga till subjektiva fraser i satser som innehåller inkongruent preteritum (se exempel 55: *den var ny för mig*).

Tolkningen av bristen på subjektiva fraser i de inkongruenta exemplen i termer av kommunikativ redundans har också stöd i den distributionella analysen av subjektiva

fraser i de predikativa schablonsatserna. Där dessa är betydligt mer ovanliga än i presens. Vid en sammanslagning av förekomsterna av subjektiva fraser i tabell 10 och 11 förekommer dessa tillsammans med 877 fall av preteritum och 3 734 fall av presens, vilket också tycks visa på en koppling mellan specifik referens och preteritum, samt generisk referens och presens.

Slutligen finns det också ett större antal inkongruenta fall som inte kan hanteras av testet eller förklaras av hypotesen. En del av dessa uppvisar redan en sorts regelbundenhet i form av andra adverbial, främst *igen* vars betydelse krockar med generiska adverb som *vanligtvis* och *alltid*.

5.3 Diskussion av resultaten

Det framgår i avsnitt 5.1 att SAG-hypotesen inte lyckas förklara fler än ett fåtal modifierande exempel. Det framgår även i avsnitt 5.2 att specificitetshypotesen förklarar ungefär 350 fall. Antalet fall som kan förklaras utifrån specificitetshypotesen är då fler än de som kan förklaras utifrån SAG-hypotesen. På så vis får också syftet anses vara uppfyllt. Dock finns det ännu en del att säga angående uppsatsen i sig, de val som har gjorts, och de slutsatser som har dragits mot bakgrund av dessa val.

Det finns flera brister i uppsatsen. Jag tänker här endast ta upp ett fåtal av utrymmesskäl. För det första leder avgränsningarna i materialinsamlingen (avsnitt 3.1) till en förenklad bild av undersökningsobjektet. Också valet av korpus har betydelse för resultatet. Det har förmodligen skett vissa språkliga förändringar i webbaserad kommunikation sedan SAG kom ut 1999. Detta kan vara en anledning till att de formella drag som noteras i Teleman m.fl. (1999c:226–228) inte reflekteras i undersökningsmaterialet.

De teoretiska och metodologiska valen för undersökningen av förklaringarna i SAG-hypotesen har delvis styrts utifrån tanken om att försöka göra hypotesen så stark som möjlig. Att t.ex. försöka analysera värderande preteritum som uttryck för mirativitet och som förklaring av dito fenomen är ett resultat av min tolkning av den beskrivning som ges i Teleman m.fl. (1999c:226–228). Det är inte på något vis så att jag finner dessa stapplande försök enastående att undersöka förvåning i termer av mirativitet eller planenlighet i termer av evidentialitet. Det är snarare en fråga om ambitionen att ge en så rättvis tolkning av SAG-hypotesen som jag kan.

Ett relaterat problem – som nämns under avsnitt 2 – är att jag inom teorier om mirativitet och evidentialitet inte lyckats finna pålitliga metoder att undersöka tempusrelaterade fenomen. På så vis har undersökningen av SAG-hypotesen blivit något famlande vilket jag ber om ursäkt för. Men som jag antydde via Feyeraabend (1998) i avsnitt 3.2: det tycks bättre att kunna säga något genom mindre stilistiskt eleganta metoder än att inte säga någonting alls genom en sofistikerad motsvarighet. Med det sagt hade här givetvis en sofistikerad och bättre metod föredragits om jag funnit någon.

Det är också värt att nämna att synen på preteritumformen som symbol kan ge en förenklad bild av situationen, även om detta i tidigare forskning tycks vara den gängse upp-

fattningen (se avsnitt 1.3). I avsnitt 2.1 beskrivs kort så kallade lexikon-med-grammatik-modeller där symboliska enheter av olika komplexitet antas ha egna funktioner eller betydelser som kan sträcka sig över ordnivå. Detta tror jag skulle kunna utgöra en lämplig grammatisk ansats för dem som vill undersöka inkongruent preteritum vidare. Särskilt då genericitet även har relaterats till nominalfraser, vilket antyder att den temporala inkongruensen inte nödvändigtvis är kopplat till tempusformen allena.

Vad gäller metoderna kopplade till specificitetshypotesen finns det mycket att utveckla. Det verkar svårt att argumentera mot att samtliga satser med inkongruent preteritum har specifik referens och att inkongruensen neutraliseras tillsammans med generiska satsadverbial. Däremot återstår flera frågor. Det hade t.ex. varit intressant att undersöka exakt hur många fall av inkongruent preteritum som kan förklaras som ett sätt att undvika en generisk referens. Detta var något som inte hanns med här, vilket är lite synd. Det är nämligen möjligt att det utöver de 350 satserna som här undersökts finns fler fall som kan förklaras via specificitetshypotesen.

Utifrån den rudimentära skiss av kopplingen mellan inkongruent preteritum/presens och specificitet/genericitet tror jag också att finare semantiska distinktioner kan undersökas. Det kan bland annat gälla inkongruent preteritum och dess avgränsningar mot olika typer av generisk referens, och distinktioner som habituella och iterativa betydelser. Det är just sådana fenomen som uppsatsen avgränsar sig mot i avsnitt 2.3. Dessa tankar skulle t.ex. kunna visa sig vara användbara för att analysera inkongruenta satser som innehåller adverbialet *igen*.

En korpusdriven metod vore ett intressant val för materialinsamling vid en uppföljande undersökning. Den korpusbaserade metod som här använts säger endast något om de former vi redan känner till. Det vore därför intressant att utifrån en avgränsad mängd text undersöka fenomenets spridning i svenskan. På så vis kan man ta reda på om inkongruent preteritum förekommer i andra former. En sådan metod kan säga något fenomenets utbredning i andra textgenrer. Expressiver kanske inte förekommer ofta i t.ex. myndighetstexter, men ett undvikande av generisk betydelse kanske gör det.

5.4 Slutord

Nu finns det kanske de som tänker *Det var en ADJ uppsats!* och de som tänker *Det är en ADJ uppsats*, eller kanske både och i någon sekvens. Sådana är vi ibland när vi värderar saker. Det här var t.ex. ett frustrerande undersökningsobjekt, och den som hoppas finna en förklaring enbart via en teori om tempus, en om aspekt eller om modalitet lär bli besviken. Det finns anledning att tro att samtliga av dessa betydelserelaterade storheter utgör den Bermudatriangel där jag nu befinner mig. Där har det kämpats tidigare, Kjederqvist (1898), Aijmer (1984), och Teleman m.fl. (1999c). Det var bra det. Sist, tack till Kristian Blensenius, seminariedeltagarna och Rimbosfären för stöd och goda råd.

Referenser

- Aijmer, K. 1984. Bruket av preteritum som fatisk markör. I: *Svenskans beskrivning* 14. Lund: Institutionen för nordiska språk. s. 46–52.
- Aikhenvald, Alexandra Y. 2004. *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
- Allwood, Jens, Andersson, Lars-Gunnar & Dahl, Östen. 1977. *Logic in Linguistics*. (Cambridge Textbooks in Linguistics #5) Cambridge: Cambridge University Press.
- Barnes, Janet. 1984. Evidentials in the Tuyuca Verb. *International Journal of American Linguistics* 50:255–271.
- Beavers, John & Peter Sells. 2014. Constructing and Supporting a Linguistic Analysis. In: Podesva, Robert och Sharma, Devyani (eds.), *Research Methods in Linguistics*, p. 397. Cambridge: Cambridge University Press.
- Björnsson, Gunnar, Kihlbom, Ulrik & Ullholm, Anders. 2009. *Argumentationsanalys. Färdigheter för kritiskt tänkande*. Stockholm: Natur & kultur.
- Borin, Lars, Forsberg, Markus & Roxendal, Johan. 2012. Korp. The corpus infrastructure of Språkbanken. In: *Proceedings of LREC 2012*, p. 474–478. Istanbul: ELRA.
- Carlson, Greg. 2012. Habitual and Generic Aspect. In: Binnick, Robert I. (ed.), *The Oxford Handbook of Tense and Aspect*, p. 828–851. Oxford: Oxford University Press.
- Collinder, Björn. 1974. *Svensk språklära*. Lund: Gleerups.
- Comrie, Bernard. 2004. *Tense*. (Cambridge Textbooks in Linguistics #17) Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, William. 2001. *Radical Construction Grammar. Syntactic Theory in Typological Perspective*. New York: Oxford University Press.
- de Haan, Ferdinand. 2012. Evidentiality and Mirativity. In: Binnick, Robert I. (ed.), *The Oxford Handbook of Tense and Aspect*, p. 1020–1041. Oxford: Oxford University Press.
- de Saussure, Ferdinand. [1966] 2011. *Course in General Linguistics*. (tr. Baskins, Wade), New York: Columbia University Press.
- DeLancey, S. 1997. Mirativity. The Grammatical Marking of Unexpected Information. *Linguistic Typology* 1(1):33–52.
- DeLancey, Scott. 2012. Still mirative after all these years. *Linguistic Typology* 16(3):529–564.

- Douven, Igor. 2011. Abduction. In: Edward N., Zalta (ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/abduction/>. (Senast besökt: 2016-06-02).
- Dowty, David. 1979. Word Meaning and Montague Grammar. The Semantics of Verbs and Times in Generative Semantics and in Montague's PTQ, D. Reidel: Dordrecht.
- Ekerot, Lars-Johan. 2011. *Ordföljd, tempus, bestämdhet. Föreläsningar om svenska som andraspråk*. Malmö: Gleerups.
- Feyerabend, Paul. 1998. How to Defend Society Against Science. In: Klemke, E. D. Robert, Rudge, David Wýss & Kline, A. David (eds.), *Introductory Readings in the Philosophy of Science*, p. 54-65. Amherst, New York: Prometheus Books.
- Filip, Hana & Greg Carlson. 1997. Sui Generis Genericity. *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics* 4(2):7.
- Hellberg, Staffan. 1987. Bestämd form. Du vet vilken jag menar. I: Teleman, Ulf (red.), *Grammatik på villovägar*. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden #73), s. 33–38. Solna: Almqvist & Wiksell.
- Hilpert, Martin. 2014. *Construction Grammar and its Application to English*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Kjederqvist, John. 1898. *Ett fall af preteritum i stället för presens i svenskan. Syntaktisk studie*. Lund: Gleerup.
- Krifka, Manfred, Pelletier, Francis. J., Carlson, Gregory, ter Meulen, Alice, Link, Godehard & Chierchia, Gennaro. 1995. Genericity. An introduction. In: Gregory Carlson & Pelletier, Francis. J (eds.), *The Generic Book*, p. 1–124. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, George & Johnson, Mark. [1980] 2003. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lazard, Gilbert. 1999. Mirativity, evidentiality, mediativity, or other? *Linguistic Typology* (3):91–109.
- Masterman, Margaret. 1970. The Nature of a Paradigm. In: Lakatos, Imre & Musgrave, Alan (eds.), *Criticism and the Growth of Knowledge*, p. 59–89. Cambridge: Cambridge University Press.
- Palmer, Frank Robert. [1986] 2001. *Mood and Modality*. (Cambridge Textbooks in Linguistics #22) Cambridge: Cambridge University Press.

- Reichenbach, Hans. 1947. *Elements of Symbolic Logic*. New York: Macmillan.
- Saeed, John I. 2009. *Semantics*. (Introducing Linguistics #2) Malden, Mass.: Wiley-Blackwell.
- Taylor, John R. 2012. *The Mental Corpus. How Language is Represented in the Mind*. Oxford: Oxford University Press.
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan and Andersson, Erik. 1999a. *Svenska Akademiens Grammatik*. Band 1. Stockholm: Svenska Akademien.
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan and Andersson, Erik. 1999b. *Svenska Akademiens Grammatik*. Band 2. Stockholm: Svenska Akademien.
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan and Andersson, Erik. 1999c. *Svenska Akademiens Grammatik*. Band 4. Stockholm: Svenska Akademien.
- Thorell, Olof. 1977. *Svensk grammatik*. (Scandinavian University Books #2) Stockholm: Esselte studium.
- Thurgood, Graham. 1986. The Nature and Origins of the Akha Evidentials System. In: Chafe, Wallace L. & Nichols, Johanna (eds.), *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*, p. 214–222. (Advances in Discourse Processes #20) Norwood, N.J.: Ablex.
- Tognini-Bonelli, Elena. 2001. *Corpus Linguistics at Work*. (Studies in corpus linguistics #6) Amsterdam: Benjamin.
- Wellander, Erik. 1973. *Riktig svenska*. (Scandinavian University Books #4) Stockholm: Esselte studium.

6 Appendix I: söksträngar

I tabell 12 nedan redovisas de söksträngar som använts vid materialinsamlingen. Se Borin, Forsberg and Roxendal (2012) för mer information om sökverktyget *Korp*.

Tabell 12: Söksträngar i avsnitt 3.1

Index	Söksträngar
i	[lex contains "dags..nn.1"]
ii	[(word = "nu" %c word = "då" %c word = "så" %c) & lbound(sentence)] [] {2,9} [word = "då" %c] [(word = "." word = "!" word = "?")]
iii	[(word = "vad" %c word = "va" %c word = "hur" %c "så" %c word = word = "att" %c word = "som" %c) & lbound(sentence)] [] {3,8} [word = "!"]
iv	[word != "tack" %c & (pos = "AB" %c pos = "IN") & lbound(sentence)] [(word = "vad" %c word = "va" %c word = "hur" %c word = "så" %c word = "att" %c word = "som" %c)] [] {3,8} [word = "!"]
v	[deprel = "FS" %c & lbound(sentence)] [(msd = "VB.PRT.AKT" msd = "VB.PRT.SFO")] [deprel = "SP"] [] {1,9} [(word = "." word = "!" word = "?")]
vi	[(word = "det" %c word = "den" %c word = "de" %c word = "den där" %c word = "de där" %c word = "det där" %c word = "dom" %c word = "dom där" %c) & lbound(sentence)] [deprel = "AT"] {0,3} [pos = "NN"] [(msd = "VB.PRT.AKT" msd = "VB.PRT.SFO")] [deprel = "AA"] {0,4} [deprel = "SP"] {0,2} [] {0,7} [(word = "!" word = "." word = "?")]

7 Appendix II: verbtyper och deras frekvens

I tabell 13 nedan redovisas antalet verbtyper och hur många förekomster det finns av varje sådan typ. I tabell 14 visas antalet verbtyper och förekomster i satstyper som förknippas med värderande preteritum. Därefter följer tabell 15–18 där informationen redovisas kopplat till varje syntaktisk ram, t.ex. EXPRESSIVA SATSER eller DAGS-SATSER.

Tabell 13: Sammanställning av verbtyper och deras förekomster utifrån samtliga av de entydiga fallen av inkongruent preteritum

Typer	Träffar per ”verb”	Antal typer
<i>var</i> (’kopula’)	1 077	1
<i>var dags</i>	129	1
<i>lät</i> (’ljud’)	106	1
<i>hade</i>	42	1
<i>gillade</i>	28	1
<i>såg ut</i>	25	1
<i>fanns, kändes</i>	24	2
<i>hette</i>	21	1
<i>gick,</i>	15	1
<i>var</i> (’lokativ’)	14	1
<i>passade</i>	9	1
<i>funkade</i>	8	1
<i>stämde, blev, kostade</i>	5	3
<i>hade fel, var ute och cyklade</i>	4	3
<i>gjorde, handlade, låg</i> (’lokativ’), <i>sade, verkade</i>	3	5
<i>var fel ute, hade rätt, stod</i> (’stod skrivet’), <i>gick på</i> (’kostade’), <i>fick, förstod, gav, menade, såg, värmdes</i>	2	10
<i>slapp, gick bort</i> (’försvann’), <i>fick</i> (’fick hjälp av någon’), <i>kom OT</i> (’kom off topic’), <i>tyckte synd om, viskade, älskade, retade mig, kände, löste, kom på, skrev, hjälpte, syntes, borrade sig in, byggde, diskuterades, doftade, fattade, föll mig i smaken, fick fram, gjorde susen, gick långt, höll, fick mig, flög, saknades, stred, lämnade, rekommenderade, krånslade, rörde, stal, satt, snodde, tilltalade, täckte, styrdes, spårade ur, sög</i> (’var dåligt’), <i>tog priset, tog, var med, utgick, den NP_{def} visste {var/vart} den skulle, älskade, den gubben gick inte, tillhörde och påminde mig om</i>	1	49
Totalt:	1 629	83

Tabell 14: Sammanställning av verbtyper och deras förekomster i satstyper som förknippas med värderande preteritum

Typer	Träffar per ”verb”	Antal typer
<i>var</i> (‘kopula’)	1 040	1
<i>lät</i> (‘ljud’)	106	1
<i>hade</i>	40	1
<i>gillade</i>	28	1
<i>såg ut</i>	25	1
<i>kändes</i>	24	1
<i>fanns</i>	23	1
<i>hette</i>	20	1
<i>gick,</i>	14	1
<i>var</i> (‘lokativ’)	7	1
<i>passade</i>	9	1
<i>funkade</i>	8	1
<i>blev, kostade</i>	5	2
<i>var dags</i>	4	1
<i>gjorde, handlade, låg</i> (‘lokativ’), <i>sade, verkade</i>	3	5
<i>stämde, stod</i> (‘stod skrivet’), <i>gick på</i> (‘kostade’), <i>fick, förstod, gav, menade, såg och värmde</i>	2	11
<i>kom OT</i> (‘kom off topic’), <i>tyckte synd om, viskade, älskade, retade mig, kände, löste, kom på, skrev, hjälpte, syntes, borrade sig in, byggde, diskuterades, doftade, fattade, föll mig i smaken, fick fram, gjorde susen, gick långt, höll, fick mig, flög, saknades, stred, lämnade, rekommenderade, krånglade, rörde, stal, satt, snodde, tilltalade, täckte, styrdes, spårade ur, sög</i> (‘var dåligt’), <i>tog priset, tog, var med, utgick, den NP_{def} visste {var/vart} den skulle, älskade, den gubben gick inte, tillhörde och påminde mig om</i>	1	47
Totalt:	1 438	78

Tabell 15: Verbtyper och deras förekomster i DÅ-SÅ-NU-DÅ-SATSER

Typer	Träffar per ”verb”	Antal typer
<i>var</i> (’kopula’)	37	1
<i>var dags</i>	13	1
<i>var</i> (’lokativ’)	7	1
<i>hade fel, var ute och cykla,</i>	4	2
<i>var fel ute, hade rätt, stämde, hade</i> (’hjälpverb’)	2	4
<i>fanns</i> (’existens’), <i>gick</i> (’funkade’), <i>slapp, gick bort</i> (’försvinna’), <i>hette, fick</i>	1	6
Totalt:	79	15

Tabell 16: Verbtyper och deras förekomster i EXPRESSIVA SATSER

Typer	Träffar per ”verb”	Antal typer
<i>var</i> (’kopula’)	241	1
<i>lät</i> (’att döma av ljudet’)	28	1
<i>hette</i>	17	1
<i>såg ut</i>	10	1
<i>var</i> (’lokativ’)	7	1
<i>fanns</i>	6	1
<i>var dags</i>	4	1
<i>blev</i>	3	1
<i>hade</i>	2	1
<i>kom OT</i> (’kom off topic’ eller ’någon avvek från ämnet’), <i>tyckte synd om, viskade, älskade</i> (’starka känslor för’), <i>retade mig, gillade, kände, löste, kom på, och skrev</i>	1	10
Totalt:	328	19

Tabell 17: Verbtyper och deras förekomster i DET-INLEDDA SATSER

Typ	Träffar per ”verb”	Antal typer
<i>var</i> (’kopula’)	436	1
<i>lät</i> (’att döma av ljudet’)	39	1
<i>kändes</i>	22	1
<i>gick</i> (’fungera’)	11	1
<i>fanns</i>	7	1
<i>stod</i> (’skrivet i text’)	2	1
<i>gick</i> (’fortlöpte’), <i>hjälp</i> , <i>syntes</i> och <i>passade</i>	1	4
Totalt:	521	10

Tabell 18: Verbtyper och deras förekomster i DEFINITA SATSER

Typ	Träffar per ”verb”	Antal typer
<i>var</i> (’kopula’)	363	1
<i>lät</i> (’att döma av ljudet’)	39	1
<i>hade</i>	38	1
<i>gillade</i>	27	1
<i>såg ut</i>	15	1
<i>fanns</i>	10	1
<i>passade</i> och <i>funkade</i>	8	2
<i>kostade</i>	5	1
<i>gjorde</i> , <i>handlade</i> (’berättelse’), <i>stämde</i> , <i>låg</i> (’lokativ’), <i>hette</i> , <i>sade</i> och <i>verkade</i>	3	7
<i>gick på</i> (’kostade’), <i>blev</i> , <i>fick</i> , <i>förstod</i> , <i>gav</i> , <i>gick</i> (’fungerade’), <i>kändes</i> , <i>menade</i> , <i>såg</i> och <i>värmdes</i>	2	10
<i>borrade sig in</i> , <i>byggde</i> (’baserades på grund av’), <i>diskuterades</i> , <i>doftade</i> , <i>fattade</i> , <i>föll mig i smaken</i> , <i>fick fram</i> , <i>gjorde susen</i> , <i>gick långt</i> , <i>höll</i> , <i>fick mig</i> , <i>flög</i> , <i>saknades</i> , <i>stred</i> , <i>lämnade</i> , <i>rekommenderade</i> , <i>krånglade</i> , <i>rörde</i> , <i>stal</i> , <i>satt</i> , <i>snodde</i> , <i>tilltalade</i> , <i>täckte</i> , <i>styrdes</i> , <i>spårade ur</i> , <i>sög</i> (’var dålig’), <i>tog priset</i> , <i>tog</i> , <i>var med</i> , <i>utgick</i> , <i>den NP_{def} visste {var/vart} den skulle</i> , <i>älskade</i> , <i>den gubben gick inte</i> , <i>tillhörde</i> och <i>påminde om</i>	1	35
Totalt:	589	61

GU-ISS, Forskningsrapporter från Institutionen för svenska språket, är en oregelbundet utkommande serie, som i enkel form möjliggör spridning av institutionens skriftliga produktion. Det främsta syftet med serien är att fungera som en kanal för preliminära texter som kan bearbetas vidare för en slutgiltig publicering. Varje enskild författare ansvarar för sitt bidrag.

GU-ISS, Research reports from the Department of Swedish, is an irregular report series intended as a rapid preliminary publication forum for research results which may later be published in fuller form elsewhere. The sole responsibility for the content and form of each text rests with its author.